

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

ПРОКОПЧУК Олена Тодорівна

УДК 368.1: [336:631-044.922 (477)]

**АГРОСТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському національному університеті садівництва Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
НЕПОЧАТЕНКО Олена Олександрівна,
Уманський національний університет садівництва,
ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
АЛЕСКЕРОВА Юлія Володимирівна,
Вінницький національний аграрний університет,
професор кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

доктор економічних наук, професор
ПРИКАЗІЮК Наталія Валентинівна,
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, завідувач кафедри страхування,
банківської справи та ризик-менеджменту

доктор економічних наук, професор
ТАНКЛЕВСЬКА Наталія Станіславівна,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, завідувач кафедри економіки та
фінансів

Захист дисертації відбудеться «07» квітня 2021 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.02 в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 317.

Автореферат розісланий «05» березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Л. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес формування страхових відносин в аграрному секторі економіки характеризується складністю та багаторівневістю і пов'язаний з організацією та координацією інтересів учасників агрострахового ринку, набуваючи особливого значення в умовах трансформаційних процесів на ньому.

Однак становлення й ефективне функціонування агрострахового ринку зумовлює потребу у формуванні його довершеного інституційного середовища: координації системного характеру інституцій у розрізі формальних і неформальних їх видів, а також сучасного інфраструктурного супроводу та налагодженої взаємодії ключового суб'єктного складу ринку. Тому розвиток агрострахового ринку, зокрема, в умовах трансформаційних процесів, вимагає формування нових науково-методологічних підходів до розуміння його функціонування як складної інтегрованої системи, у тому числі через визначення специфіки діяльності страхових організацій, надання ними агровиробникам якісних конкурентоспроможних страхових послуг і вирішення стратегічних і тактичних завдань страховиків із застосуванням системного підходу на базі менеджменту якості. Як наслідок, нагальними постають питання комплексної модернізації українського агрострахового ринку на основі інноваційних підходів з позиції використання потенціалу агрострахування за умов трансформаційних процесів на ньому.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад страхової справи здійснено класиками фінансової науки: А. Вагнером, К. Воблим, У. Гобі, В. Ідельсоном, А. Манесом, К. Марксом, А. Маршалом, В. Райхером, А. Смітом, Г. Шмолером та іншими. Ними закладено фундаментальні засади теорії страхової справи, що стали підґрунтям для розвитку сучасної науки про страхування.

Проблеми формування та розвитку ринку страхових послуг досліджувались низкою українських вчених і практиків, серед яких варто виокремити В. Баранову, В. Базилевича, О. Бородіну, В. Вітвіцького, Н. Герасимчука, В. Гранатурова, В. Зіновчука, Т. Зінчука, Ю. Лупенка, О. Мороза, А. Полчанова, П. Саблука, М. Маліка, Л. Тулуша й ін.

Суттєвим є внесок у становлення сучасної теорії і методології агрострахування зарубіжних дослідників: С. Ахсан (S. Ahsan), Х. Асса (H. Assa), А. Богале (A. Bogale), С. Блек (S. Black), Дж. Глаубер (J. Glauber), П. Хазел (P. Hazell), О. Махул (O. Mahul), П. Морган (P. Morgan), Ф. Меза (F. Meza), М. Нортон (M. Norton), А. Панда (A. Panda), А. Сен (A. Sen), М. Солана (M. Solana), Б. Сан (B. Sun) та ін. Основні тенденції розвитку українського агрострахового ринку в цілому й окремі проблемні аспекти його розвитку, зокрема у своїх роботах досліджували такі вчені, як Ю. Алескерова, С. Андрос, В. Борисова, Н. Ботвіна, О. Віленчук, О. Гаманкова, О. Залетова, М. Мних, О. Козьменко, Т. Кривошлик, С. Навроцький, С. Осадець, Н. Приказюк, Н. Танклевська та інші.

Беручи до уваги науковий внесок вищезазначених дослідників, варто зауважити, що досі малодослідженими залишаються питання функціонування вітчизняного агрострахового ринку в умовах ринкових метаморфоз, що вносять

суттєві корективи до означеного процесу. Таким чином, слідуючи заданим векторам, сукупність сучасних викликів і загроз, що постають перед агровиробниками, зумовлюють об'єктивну потребу у здійсненні подальших досліджень. Актуальність зазначених проблем спонукала до вибору теми, окреслення мети та структурної побудови дисертаційного дослідження у розрізі п'яти частин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у відповідності з планом науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва, зокрема є складовою загальноуніверситетської фундаментальної теми «Стратегія економічного розвитку агропромислового комплексу України: трансформація пріоритетів та механізмів їх реалізації» (номер державної реєстрації 0112U000596), у рамках якої відображено концептуальні засади розвитку агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів, і тематики факультету економіки і підприємництва «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210), у межах якої автором обґрунтовано теоретико-методологічні та науково-практичні засади формування та функціонування агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка й обґрунтування теоретико-методологічних засад і науково-практичних концептуальних аспектів формування та функціонування агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів.

Досягнення поставленої мети спонукало до вирішення наступних завдань:

- здійснити системний аналіз еволюції наукових досліджень і функціонування агрострахового ринку, спираючись на існуючих теоретичних концепціях;
- обґрунтувати теоретико-методологічні засади функціонування агрострахового ринку з урахуванням концептуальних положень, принципів, інструментарію та пріоритетів його розвитку в умовах трансформаційних процесів;
- окреслити ключові умови формування інституціонального середовища на основі координації формальних і неформальних інституцій, а також взаємодії структурних та інфраструктурних суб'єктів агрострахового ринку;
- здійснити методологічне обґрунтування послідовності відтворення процесу зміни інституціональної організації агрострахового ринку за сучасних умов трансформаційних процесів на ньому;
- обґрунтувати методологічні засади формування механізму агрострахування, виходячи з композиційних основ страхових відносин в аграрному секторі економіки в умовах трансформаційних процесів на агростраховому ринку;
- здійснити концептуалізацію впливу трансформаційних процесів на розвиток агрострахового ринку;
- розкрити особливості структурної будови агрострахового ринку;
- окреслити та систематизувати підходи до аналізу суб'єктного складу інфраструктури агрострахового ринку;

- узагальнити й удосконалити періодизацію становлення та розвитку агрострахового ринку України;
- виявити проблеми й окреслити сучасні особливості функціонування українського агрострахового ринку;
- синтезувати та розвинути сучасні підходи до формування ефективної системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України;
- запропонувати концептуальний підхід до формування агрострахових відносин на основі інноваційних спрямувань використання потенціалу агрострахування;
- розробити пропозиції щодо використання концепту інноваційних схем страхового захисту та страхових продуктів у їх межах, спрямованих на формування конкурентного асортименту на агростраховому ринку;
- запропонувати архітектоніку комплексної модернізації вітчизняного агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів з векторною інтерпретацією напрямів його розвитку;
- удосконалити логічно-функціональний підхід до структурної модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів на основі визначеної системи принципів;
- розробити форматний концепт подальшого розвитку українського агрострахового ринку.

Об'єктом дослідження є процес формування та функціонування агрострахового ринку України.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних засад і науково-практичних концептуальних аспектів формування та функціонування агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним базисом дисертаційного дослідження є фундаментальні положення та ключові принципи економічної науки з питань формування страхових відносин загалом та в аграрному секторі економіки, зокрема.

У дисертаційній роботі для реалізації поставлених завдань використовувалися наступні методи дослідження: *узагальнення, монографічний та абстрактно-логічний* – під час вивчення еволюції наукових поглядів й економічної сутності та роль агрострахового ринку і засад формування механізму його функціонування; *наукової абстракції та системного підходу* – при дослідженні інституціонального середовища та інституціональних трансформацій на агростраховому ринку; *графічний* – для виявлення та відображення модерних тенденцій функціонування агрострахового ринку в розрізі об'єктної компоненти; *комплексного аналізу* – для інтерпретації тенденцій розвитку агрострахування у регіональному розрізі; *системного аналізу* – при формуванні концептуальних положень структурної будови агрострахового ринку; *історико-логічний* – для характеристики етапів становлення та розвитку агрострахового ринку України; *структурно-функціональний* – при відтворенні процесів формування інституціонального

середовища на означеному ринку; *гіпотетичного передбачення* – для оцінки потенціалу розвитку українського агрострахового ринку.

Окремо слід відмітити використання в роботі математичного апарату, зокрема методів *статистичного аналізу та моделювання*, базуючись на *системному підході*, в контексті чого окремі висновки автора, зроблені за результатами проведеного експерименту, є корисними для врахування при розширенні та формуванні конкурентного асортименту продуктових пропозицій на агростраховому ринку й ефективного провадження діяльності страховими організаціями на означеному ринку. За допомогою статистичних критеріїв Колмогорова-Смірнова і Шапіро-Уїлка, Коба-Дугласа та Дарбіна-Уотсона змодельовано на практиці можливість використання комбінованих погодних індексів (I_k), як спеціального показника, що характеризує вплив інтенсивності сукупності погодних ризиків, що вимірюється певними параметрами.

Інформаційно-фактологічну базу дисертаційного дослідження склала сукупність законодавчих і нормативних документів з питань аграрного страхування; офіційні матеріали Державної служби статистики України; Міністерства аграрної політики та продовольства України; Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; аналітичні дані Проекту «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (що реалізується за підтримки Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації (IFC)); сукупність первинної документації окремих страхових організацій та агровиробників; наукові публікації зарубіжних і вітчизняних науковців, інформація зі всесвітньої комп'ютерної мережі *Internet*, а також результати особистих спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці сучасних концептуальних підходів до обґрунтування теоретико-методологічних і науково-практичних засад формування та функціонування агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів. У процесі дослідження одержано нові наукові результати, що розкривають авторський особистий внесок у розробку проблеми та характеризують наукову новизну дослідження:

вперше:

- розроблено методологічні підходи на основі використання статистичного моделювання до розрахунку комбінованих індексних погодних страхових рішень – I_{k2} та I_{k3} , що базуються на подвійному та потрійному компонуванні параметрів відповідно та враховують погодні індекси впливу декількох тригерів у розрізі окремих сільськогосподарських культур. Використання запропонованих рішень дозволить розширити та сформувати конкурентний асортимент продуктових пропозицій на агростраховому ринку;

- запропоновано архітектоніку комплексної модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів і доведено доцільність її стратегування в розрізі п'яти ключових векторів: форматних обрисів ринку (ключових форм його подальшого розвитку), композиційній структурній будові (форматування в рамках секторної конфігурації з

врахуванням особливостей кожного з них – управлінсько-наглядового, агострахових послуг (структурних елементів) та посередницького сектору (інфраструктурних елементів), інституціональній базисі (інституціональній взаємодії суб'єктів на агостраховому ринку в розрізі формальних і неформальних обмежень), інноваційності агострахової діяльності (інноваційних підходах до використання потенціалу агострашування) й агостраховому середовищі (страховому середовищі в аграрному секторі економіки). За авторським баченням, означене забезпечить поштовх сталого та динамічного розвитку вітчизняного агострахового ринку умовах трансформаційних процесів;

- розроблений форматний концепт подальшого розвитку агострахового ринку, в основу якого покладене обґрунтування застосування його підтримки в розрізі схем страхового захисту: державна форма щодо класичної схеми та ринкова – відносно параметричного виду на засадах приватно-державного партнерства. Означене дозволило сформулювати пропозиції щодо застосування комбінованого підходу до організації страхового захисту в аграрному секторі економіки шляхом одночасного використання різних схем страхового захисту та, відповідно, продуктивних пропозицій;

удосконалено:

- науково-категоріальний апарат в частині:

(1) трактування поняття *«агостраховий ринок»*, як сукупності економічних відносин, що врівноважують попит і пропозицію на купівлю-продаж та виробництво агострахових послуг з акцентом на обґрунтування його сутності, як складної інтегрованої системи, що охоплює різноманітні структурні ланки та є платформою збалансованої і відлагодженої міжсекторної взаємодії його складових компонентів. Запропонована дефініція повною мірою віддзеркалює масштабність і специфіку його структурної будови, а також низку умов обов'язкового характеру, пов'язаних з можливістю його функціонування; (2) введення поняття *«системний страховий агент на агостраховому ринку»*, під яким слід розуміти інфраструктурний суб'єкт прямого посередницького спрямування, що працює на агостраховому ринку України у сегменті рослинництва. До категорії останніх доцільно відносити компанії-посередники, що тісно співпрацюють з агровиробниками: компанії-постачальники насіння, засобів захисту рослин, добрив та ті, які надають послуги супутникового моніторингу; (3) трактування дефініції *«агостраховий процес»*, як сукупності послідовних дій, етапів і процедур, що реалізуються за допомогою механізмів двоїстого характеру, зокрема в розрізі організаційного та фінансово-економічного спрямування під час організації страхового захисту аграрного сектору економіки шляхом передачі ризику чи його частини страховій організації;

- методологічне обґрунтування послідовності відтворення процесу трансформації інституціональної організації агострахового ринку, що запропоновано здійснювати на основі трирівневої моделі, яка базується на: інституціональному порядку (формують системоутворюючі інститути);

інституціональному середовищі (інституції, що формують агрострахове середовище) й інституціональній структурі (інституції, що визначають траєкторію сталого та динамічного розвитку агрострахового ринку);

- методологічні засади формування механізму агрострахування з організаційної, структурно-функціональної та управлінської композиції страхових відносин в аграрному секторі економіки в умовах трансформаційних процесів на агростраховому ринку. Таке розмежування методологічних підходів зумовлюється впорядкованістю етапів агрострахового процесу та систематизацією взаємовідносин учасників агрострахового ринку;

- підходи до аналізу суб'єктного складу інфраструктури агрострахового ринку, що, на відміну від існуючих, ґрунтуються на структуруванні останніх у дві ключові групи: основні та залучені, які формують специфічну (представлена основними інфраструктурними суб'єктами) й універсальну (представлена залученими інфраструктурними суб'єктами) складові частини. Запропонований поділ інфраструктури агрострахового ринку відображає її складність і багатоманітність, а відтак створює відповідні рівні для регулювання, вдосконалення та подальшого розвитку;

- підходи до періодизації становлення та розвитку агрострахового ринку в Україні, що, на противагу наявним, ґрунтуються на врахуванні змін в його інституційно-правовій та інституційно-організаційній площині. Такий теоретичний підхід, на противагу загальній історичній ретроспективі дає змогу всебічно висвітлити еволюцію останнього, а також окреслити наявні проблеми та пріоритетні стратегічні напрями подальшого розвитку в умовах трансформаційних процесів;

- сучасні підходи до формування ефективної системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України в розрізі: - вдосконалення системи посередницьких послуг на агростраховому ринку; - розширення спектрів взаємодії страхових організацій з посередниками, що тісно співпрацюють з агровиробниками; - вибудовування взаємодії агровиробників і страхових організацій на основі індивідуального клієнтоорієнтованого підходу з боку останніх. Базисом зазначеного має стати потреба у страховому захисті, що дозволить страховим організаціям посилити свої позиції і вигідно вирізнятися на агростраховому ринку серед інших страховиків у найближчій перспективі, а агровиробникам – отримати належний страховий захист;

- логічно-функціональний підхід до структурної модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів, що ґрунтується на взаємодії принципів, зокрема ефективності, толерантності, модерновості, інноваційності, стратегування, транспарентності, клієнтоорієнтованості, збалансованості, трансформаційності, форматності, кожен із яких удосконалює та доповнює загальну стратегію розвитку агрострахового ринку України на функціональному рівні;

дістали подальшого розвитку:

- обґрунтування теоретико-методологічних засад функціонування агрострахового ринку з позиції формуванням концептуальних положень

системної взаємодії структурних та інфраструктурних елементів ринку, аргументування й конкретизації принципів, пріоритетів і відповідного інструментарію забезпечення процесу агрострахування в умовах трансформаційних процесів;

- пропозиції щодо формування довершеного інституціонального середовища агрострахового ринку за допомогою координації системного характеру інституцій у розрізі формальних (законодавчі норми та правила страхування) і неформальних (етичні та культурні норми, ділова й агро страхова культура) їх видів, сучасного інфраструктурного супроводу та відлагодженої взаємодії ключового суб'єктного складу ринку;

- підходи щодо концептуалізації впливу трансформаційних процесів на розвиток агрострахового ринку, що у дослідженні розглянуто в двоїстому розрізі: в умовах розвитку цифрових технологій, якими визначено інтернетизацію, індивідуалізацію і діджиталізацію, та під час ситуативних глобалізаційних процесів, до яких віднесено сукупність макро- та мікрочинників, що обґрунтовують доцільність функціонування агрострахового ринку та відображають поліфункціональність останнього шляхом розкриття потенціалу його модернізації під їх впливом, зокрема в розрізі прогресу цифрової і глобальної метаморфоз на зазначеному ринку;

- комплексні підходи до особливостей будови агрострахового ринку, що має складну трирівневу внутрішню структурну будову та знаходиться в оточенні зовнішнього середовища. Даний підхід ґрунтується на розмежуванні ключових секторів: I сектор – уповноважений орган нагляду за страховою діяльністю; II – структурні елементи; III – елементи інфраструктури, що найповніше та найвпорядкованіше відображають зовнішній і внутрішній структурний склад агрострахового ринку;

- аналіз та обґрунтування факторів, що визначають сучасні особливості функціонування українського агрострахового ринку в розрізі його генезису; об'єктної компоненти, що сформована системами страхового захисту: страхуванням сільгоспкультур (з домінування польових культур) і сільгосптварин (що є фактично формальним інструментом і використовувалось для досягнення інших не страхових цілей); схем страхового захисту: класичною (традиційною) в розрізі вибіркового (моноризикове страхування) і комплексних (мультиризикове страхування) страхових рішень, параметричною (індексною), що враховує погодні й урожайні страхові рішення; регіональних особливостей і зарубіжної практики функціонування агрострахових ринків. Це дозволило визначити виразну та ключову позицію сучасних особливостей функціонування агрострахового ринку України, як продовження відновлених тенденцій його зростання;

- науково-методичний підхід до формування агрострахових відносин на основі інноваційності щодо використання потенціалу агрострахування, що ґрунтується на доцільності та необхідності залучення ІТ-технологій до системи страхового захисту аграрного сектору економіки; вибудовуванні взаємодії між структурними елементами ринку на основі менеджменту якості, як базису забезпечення конкурентоспроможності страхової послуги на агростраховому ринку, й акценті

на реінжиніринг у агрострахованні, як процесах, спрямованих на оптимізацію діяльності страхових компаній з метою відповідності потребам агровиробників.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження становлять певний внесок у теорію та практику формування та функціонування агрострахового ринку України. Наукова значимість роботи полягає у теоретичному узагальненні засад функціонування українського агрострахового ринку, уточненні методологічних підходів і структурних особливостей до формування механізму його функціонування. Основні пропозиції дисертанта отримали практичне відображення на рівні держави, регіону, та суб'єктів агрогосподарювання й страхових організацій.

Зокрема, авторські пропозиції знайшли відображення у роботі Національної академії аграрних наук України (довідка № 07-05/66-1 від 28.09.2020 р.) в частині розробки концептуальних засад розвитку агрострахового ринку України та сформованих перспектив його функціонування в умовах трансформаційних процесів.

З позицій доцільності застосування підтримки агростраховання в розрізі програм страхового захисту, зокрема державної її форми відносно класичної схеми страхового захисту та ринкової – щодо параметричного її виду, наукові розробки автора використані в практичній діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської районної державної адміністрації (довідка № 01-10/172 від 17.03.2020 р.).

Практичні рекомендації щодо напрямів удосконалення механізму функціонування вітчизняного агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів набули широко використаними в роботі окремих підприємств аграрного спрямування, зокрема ТОВ «СГ Агрозахід» (довідка № 61 від 07.11.2018 р.), ПП ПФ «Контур» (довідка № 77 від 17.12.2018 р.) та СФГ «Максим» (довідка № 154/15 від 26.02.2020 р.). Врахування авторських пропозицій у діяльності даних суб'єктів господарювання дозволило їм ефективно функціонувати, застосовуючи страховий захист, як інструмент ризик-менеджменту.

Рекомендації, спрямовані на застосування якісно нових підходів щодо формування ефективної системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України використано у діяльності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» (довідка № 177/17 від 17.01.2020 р.); ПАТ «Страхова компанія «Теком» (довідка № 321/19 від 19.12.2019 р.); ТОВ «Агроріск» (довідка № 377/18 від 07.08.2019 р.); Агро Агенція АГРОС (довідка № 17-1/77 від 02.10.2019 р.).

Розроблені автором пропозиції в частині обґрунтування теоретико-методологічних і науково-практичних аспектів становлення та функціонування агрострахового ринку України активно використовуються при формуванні змістового наповнення, розробці методичного забезпечення та викладанні навчальних дисциплін «Фінанси», «Страховання», «Страхові послуги та діяльність страхових організацій», «Страховий менеджмент», «Управління страховою діяльністю» в Уманському національному університеті садівництва (довідка від 13.07.2020 р. № 01-10/563а).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним, завершеним науковим дослідженням – наслідком індивідуального творчого пошуку. Результати, які викладені у дисертації та виносяться на захист, отримано автором особисто. Всі пропозиції, наукові розробки, позиції висновків, що представлені в роботі, належать дисертанту особисто. Щодо публікацій у співавторстві, в дисертаційній роботі знайшли своє відображення лише ті ідеї та положення, що є індивідуальним внеском автора.

Апробація результатів дослідження.

Основні результати досліджень пройшли апробацію у доповідях і виступах здобувача на 18 вітчизняних і 23 міжнародних науково-практичних конференціях, що знайшло своє відповідне відображення в публікаціях [32-72].

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в 72 наукових працях загальним обсягом 58,29 ум. друк. арк. (55,24 ум. друк. арк. належить автору), серед яких: одноосібна монографія обсягом 21,6 ум. друк. арк.; параграфи у чотирьох колективних монографіях (здобувачеві належить 1,74 ум. друк. арк.); 26 статей у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, з яких 4 – Scopus та 1 – Web of Science Core Collection, а також 7 публікацій у провідних фахових міжнародних зарубіжних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних; 41 праця, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації, з яких 3 – індексуються у наукометричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із титульного аркуша, анотації (включаючи список публікацій здобувача), змісту, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 578 сторінках комп'ютерного тексту, обсяг основної частини – 400 сторінки. Робота містить 104 рисунки (у тому числі 2, які повністю займають площу сторінки), 2 таблиці та 16 додатків. Список використаних джерел нараховує 460 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, розкрито рівень її наукової розробки, сформульовано мету, предмет і об'єкт дослідження, визначено структуру та завдання дослідження, викладено положення, що формують елементи наукової новизни дисертаційної роботи, наведено відомості щодо апробації результатів наукового пошуку та їх науково-практичного значення.

У першому розділі «**Теоретичні засади функціонування агрострахового ринку**» здійснено системний аналіз наукових досліджень еволюції та функціонування агрострахового ринку, з позицій існуючих теоретичних концепцій, сформовано відповідний категоріальний апарат дослідження, відображено теоретичне підґрунтя функціонування агрострахового ринку з подальшим аргументуванням об'єктивної необхідності його розвитку, розкрито сутність механізму агрострахового процесу й обґрунтовано потребу інституціоналізації останнього для ефективного провадження страхового захисту в аграрному секторі економіки.

Різні етапи суспільного розвитку супроводжувалися переосмисленням економічної науки, що спричинило множинність дефінітивних витоків агрострахування в історичній ретроспективі. Відтак, систематизація теоретичних концепцій дозволила виокремити теоретико-методологічне підґрунтя для узгодження багатогранності проявів сутності агрострахування у процесі захисту економічних інтересів учасників агрострахового ринку.

Науковий аналіз теоретичних засад функціонування агрострахового ринку дав змогу сформуванню та запропонувати удосконалене авторське трактування дефініції «агростраховий ринок», як сукупності економічних відносин, що врівноважують «попит і пропозицію на купівлю-продаж та виробництво» агрострахових послуг з акцентом на обґрунтування його сутності, як складної інтегрованої системи, що охоплює різноманітні структурні ланки та є платформою міжсекторної збалансованої і відлагодженої взаємодії його складових компонентів. Запропонована дефініція вичерпно віддзеркалює масштабність і специфіку його структурної будови, а також низку умов обов'язкового характеру, пов'язаних з можливістю функціонуванням.

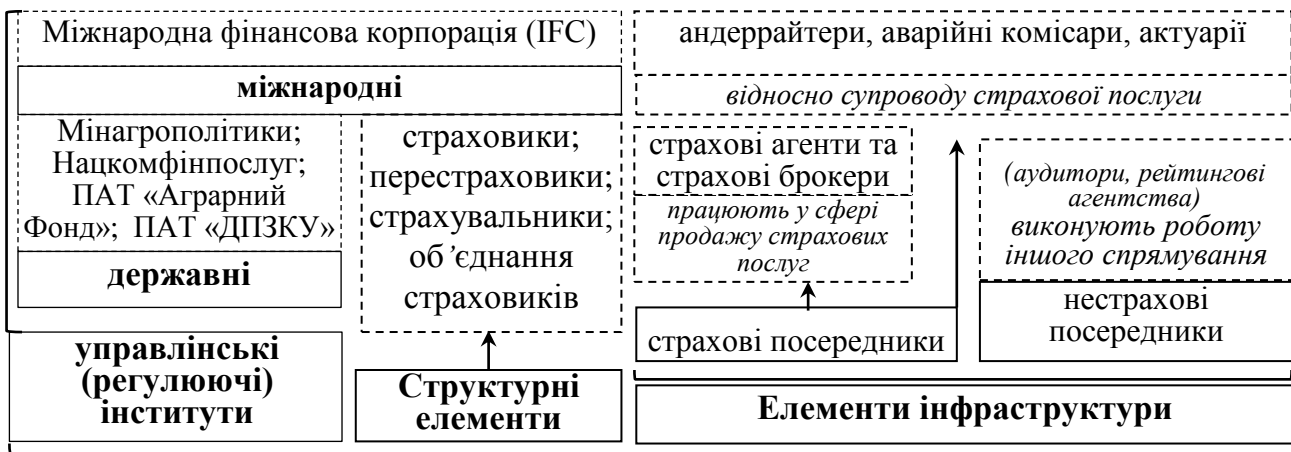
Визначено, що агростраховий ринок передбачає самостійність суб'єктів ринкових відносин, їх рівноправне партнерство, а також розвинену систему горизонтальних і вертикальних зв'язків між ними. Окрім того, у межах означеного ринку забезпечується органічний зв'язок між значним колом зацікавлених осіб шляхом спільного визначення потреби в агростраховій послугі. Існує низка умов обов'язкового характеру, пов'язаних з можливістю функціонуванням агрострахового ринку, що відображають ключові позиції його діяльності пов'язані з наявністю потреб агровиробників у страховому захисті, суб'єктної (структурних та інфраструктурних суб'єктів означеного ринку, що здатні задовольнити зазначені потреби або їх споживати) та об'єктної (в розрізі систем страхового захисту) компонент, а також можливістю прийняття рішення про участь у страховій угоді.

Встановлено, що досягнення ефективної організації страхового захисту в аграрному секторі економіки реалізується через відлагоджений агростраховий процес. За результатами дослідження під агростраховим процесом слід розуміти сукупність послідовних дій з організації страхового захисту аграрного сектору економіки шляхом передачі ризику чи його частини страховій організації, що має свої етапи та процедури і реалізується за допомогою механізмів двоїстого характеру, зокрема – в розрізі організаційного та фінансово-економічного спрямування. Визначено, що фінансово-економічний механізм процесу агрострахування пов'язаний з його фінансовим забезпеченням і фінансовим регулюванням, а організаційний – характеризується низкою особливостей узагальнюючого характеру, пов'язаних з поетапним його провадженням та є досить виваженим, усталеним і регламентованим з боку держави, хоча й має певні суперечності юридичного характеру.

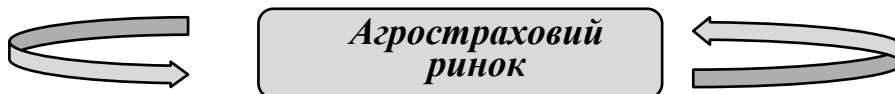
Економічний зміст категорії «страховий захист в аграрному секторі економіки» формують взаємовідносини між суб'єктами агрострахового ринку з приводу забезпечення стійких гарантій захисту майнових інтересів

агровиробників. Його сутність визначено як сукупність відносин, зокрема економічного та перерозподільного спрямування, що складаються в процесі запобігання, подолання та відшкодування збитків, заподіяних аграрному виробництву. Встановлено, що придбання страхового захисту в аграрному секторі економіки супроводжується певними цільовими мотивами, окремі з яких агровиробник позиціонує як домінуючі, а інші – як другорядні. Залежно від мотиваційної орієнтованості придбання страхового захисту агровиробниками, зокрема, як інструменту ризик-менеджменту, дотримання вимог чинного законодавства, досягнення інших цілей (можливість внутрішнього фінансування), відбувається його подальше формування та функціонування на агростраховому ринку з відповідними наслідками для учасників останнього.

Суттєвий акцент у дисертаційній роботі здійснено на формування інституціонального середовища, як одного з визначальних факторів розвитку агрострахового ринку. Визначено, що інституціональна спроможність суб'єктів агрострахового ринку передбачає їх взаємодію щодо координації інтересів і потреб у системі страхового захисту (рис. 1).

суб'єктний склад (елементи внутрішньої структурної будови)

Формальні інституції

(норми та вимоги, закріплені
нормативно-правовими актами)

- нормативно-правові документи здійснення страхової та агрострахової діяльності;
- правила страхування;
- страхові угоди.

⟷ **інституції** ⟷

Неформальні інституції

(неформальні правила поведінки)

- агро страхова культура й етика;
- взаємна довіра між суб'єктами агрострахового ринку;
- «ноу-хау» в агрострахуванні;
- неформалізовані умови й особливості договорів страхування;
- ділова активність суб'єктного складу агрострахового ринку.

Рис. 1. Особливості інституціональної взаємодії учасників агрострахового ринку

[Джерело: розроблено та побудовано автором].

Встановлено, що складові інституціональної спроможності агрострахового ринку варто інтерпретувати у розрізі чотирьох аспектів: перший – наявність потреби у страховому захисті серед агровиробників; другий – можливість надання якісних страхових послуг для аграрного сектору економіки; третій – залучення державних і позадержавних інституцій до агрострахового процесу; четвертий – активна участь регулятора та координатора у формуванні збалансованого агрострахового ринку.

Сучасна інституціональна структура агрострахового ринку характеризується динамізмом розвитку інституцій як нормативно-правової направленості (формальні обмеження), так і морально-етичного спрямування (неформальні обмеження), їх безперервною трансформацією, зміною конфігурації і перебалансуванням сил впливу та конкуренції. Особливо це стосується неформальних інституцій, зокрема в частині трансформацій таких її складових, як інновації на агростраховому ринку, що проявляються через процес діджиталізації агрострахування, появу нових інноваційних продуктивних пропозицій на досліджуваному ринку, а також функціонування ключових суб'єктів ринку в умовах трансформації (переформатування страхових компаній і їх постійна зміна, агровиробників і страхових об'єднань, що функціонують та змінюються в «ногу з часом»). Визначення та подальше врахування дії інституцій, як формальних, так і неформальних їх видів, є ключовою умовою та домінуючим фактором функціонування агрострахового ринку, а також засобом, що дає можливість прогнозувати його напрями, тенденції і темпи розвитку.

Другий розділі **«Методологічні підходи оцінки функціонування агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів»** присвячено відображенню методологічних засад особливостей функціонування агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів, фундаментальних принципів формування страхових відносин в аграрному секторі економіки, а також методологічних аспектів формування механізму агрострахування. Встановлено послідовність методологічного відображення особливостей тарифної політики в агрострахуванні та здійснено концептуалізацію впливу трансформаційних процесів на розвиток агрострахового ринку.

Інтерпретовано особливості методології страхових відносин, що формує своєрідний базис для функціонування агрострахового ринку. Дієвість механізму розподілу ризиків і відповідальності безпосередньо пов'язана зі змістовим відображенням категорії страхування в аграрному секторі економіки. Як наслідок, зі сторони розробки методології дослідження представлено ключові етапи організаційного й управлінського характеру, що необхідні для забезпечення процесу розподілу та перерозподілу ризиків і відповідальності у просторі й часі.

За результатами дослідження визначено, що страхові принципи є методологічною базою формування страхових відносин в аграрному секторі економіки, становлячи методологічну основу дослідження. Вивчення методологічного підґрунтя розвитку та поширення страхових відносин в аграрному секторі економіки дозволило виокремити сукупність принципів, що є специфічними та функціонують в агрострахуванні, формуючи базис останнього, до

складу яких віднесено: принцип добровільності участі; взаємної зацікавленості; тарифної обґрунтованості; продовольчої безпеки; субсидування та фінансової стабільності.

Страхові відносини в аграрному секторі економіки в розрізі організаційної композиції формуються в рамках п'яти ключових етапів, що покроково розкривають її суть – від прийняття ризиків на страхування до виконання договірних зобов'язань зі всіма проміжними етапами (розробкою продуктивних пропозицій, укладанням агрострахової угоди та виконанням її умов). За результатами дослідження визначено, що організаційну структуру агрострахового ринку формують три ключові складові: суб'єкти ринку (в розрізі ключових структурних компонент, елементів інфраструктури (сектор посередницьких послуг) та органів нагляду), об'єкти ринку (в розрізі систем страхового захисту, зокрема їх ранжуванням на сфері рослинництва та тваринництва) та його внутрішня система, що пов'язана із фінансовими аспектами управління процесами створення й ефективного використання потенціалу страхових організацій, що функціонують на агростраховому ринку (рис. 2).

Рис. 2. Теоретико-методологічна конструкція функціонування агрострахового ринку

[Джерело: розроблено та побудовано автором].

Особливості управлінської композиції страхових відносин в аграрному секторі економіки відображаються за допомогою сукупності трансформаційних процесів.

Формування механізму агрострахування у дослідженні розглянуто з позиції організаційної, структурно-функціональної та управлінської композиції страхових відносин агрострахового ринку в аграрному секторі економіки в умовах трансформаційних процесів на означеному ринку. Визначено, що формування методологічної основи страхових відносин в аграрному секторі економіки пов'язано з відлагодженою взаємодією основних структурних елементів агрострахового ринку й інституцій у розрізі державних і позадержавних їх видів. Розмежування методологічних підходів до організаційної, структурної, функціональної й управлінської композицій страхових відносин в аграрному секторі економіки зумовлюється впорядкованістю етапів агрострахового процесу та систематизацією взаємовідносин учасників агрострахового ринку.

Система страхового захисту в аграрному секторі економіки характеризується двоїстою конструкцією на перетині функціональної та організаційної складових. Змістом функціональної ієрархічної конструкції виступає перерозподіл ресурсів страхових резервів відповідно до суспільно необхідного рівня майнових збитків чи втрати доходів і міри відповідальності щодо покриття різноманітних ризиків. Організаційна конструкція відображає стійку впорядкованість взаємопов'язаних учасників агрострахування та його складових у розрізі методологічної, організаційної, інституційної й інфраструктурної частин, а також зв'язки між компонентами та підсистемами.

Функціональна направленість інституцій, як законодавчого спрямування (формальні обмеження), так і культурного-етично характеру (неформальні обмеження) є ключовою умовою ефективного функціонування агрострахового ринку, а також засобом, що дає можливості прогнозувати його напрями, тенденції і темпи розвитку. Координаційні вектори інституцій крізь призму формальних і неформальних рамок агрострахового ринку спрямовані на продукування їх синергетичної спроможності до поєднання спільних соціально-економічних цінностей на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу. Результати дослідження свідчать, що ключовий потенціал синергії має бути сфокусований на забезпечення функціонування агрострахового середовища з позиції його ефективності, прозорості та безпечності.

Аналіз агрострахового процесу з позиції структурного ранжування дозволив виокремити його ключові етапи, до яких, за результатами дослідження, віднесено переддоговірні, безпосередньо договірні та постдоговірні відносини. Кожен з окреслених етапів означеного процесу складається з сукупності елементів, що в кінцевому результаті формують цілісність їх сприйняття. Етап переддоговірних відносин агрострахового процесу є вступним і пов'язаний з переговірними процедурами; етап договірних відносин є ключовим і відображає документальне оформлення угоди та, відповідно, виконання усіх зобов'язань сторонами; етап

постдоговірних відносин – завершальний і характеризується оцінкою результатів виконання договорів агрострахування.

Встановлено послідовність методологічного відображення особливостей тарифної політики в агрострахуванні, що реалізується в розрізі трьох ключових етапів: визначення структури та джерел даних оцінки агроризиків (з використанням опосередкованих офіційних і неофіційних інформаційних джерел даних); збір та управління даними (підготовка даних для використання у розрахунках і застосування спеціальних методик різної складності для усунення найтипівіших проблем і підготовки даних для використання у розрахунках) та розрахунок тарифів агрострахової діяльності (брутто-ставки). Досягнення збалансованої тарифікації страхових послуг на агростраховому ринку дозволяє вирішити дві ключові проблеми: стабільність функціонування страхової системи на означеному ринку із залученням до страхового захисту широкого кола агровиробників і можливість виконання останньою зобов'язань перед ними, що набуває особливої актуальності в умовах трансформаційних процесів агрострахового ринку.

Основні риси трансформаційних процесів на означеному ринку зумовлюють специфічні закономірності його розвитку, що з одного боку, відображаються в інерційності розвитку останнього та вказують на спадкоємність еволюційного процесу, з іншого – в інтенсивності розвитку нових форм як виявлення незворотності трансформаційних процесів у суспільстві (рис. 3).

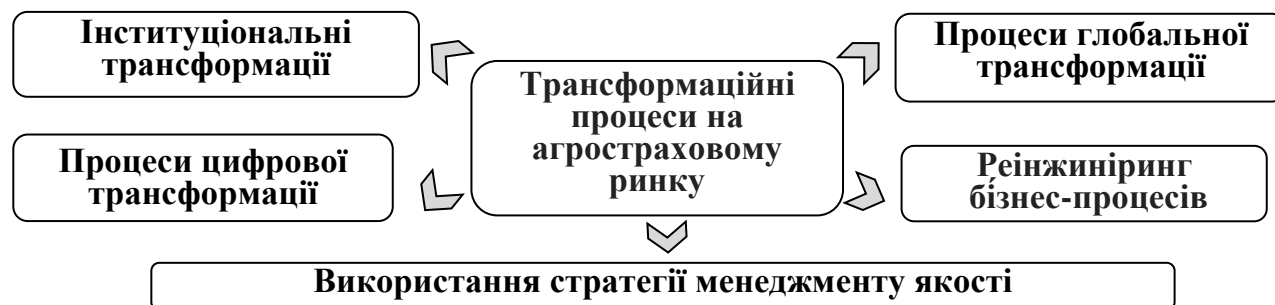

Рис. 3. Класифікація характеристик трансформаційних процесів на агростраховому ринку

[Джерело: розроблено та побудовано автором].

Трансформаційні процеси на агростраховому ринку у дослідженні розглянуто в розрізі інституціональних змін, в умовах розвитку цифрових технологій і процесів глобальних метаморфоз, реінжинірингу бізнес-процесів і використання стратегії менеджменту якості на агростраховому ринку.

У третьому розділі «**Структурна будова агрострахового ринку України та законодавче підґрунтя регулювання агрострахових відносин**» відображено загальний формат структурної будови означеного ринку та здійснено його секторальне дослідження з відображенням особливостей страхового законодавства з питання регулювання відносин на агростраховому ринку України, а також інституціональних трансформацій на ньому.

Агростраховий ринок є досить складним явищем, з власною внутрішньою структурною будовою, що чутлива до змін зовнішнього середовища.

Визначено, що на сучасному етапі його будова має розрізнений характер, оскільки обмежена класифікацією структурних і частково інфраструктурних елементів, а також органами нагляду та контролю. Поглиблене дослідження внутрішньої структурної будови агострахового ринку та його компонент дозволило структурувати останній на три сектори: I сектор – уповноважений орган нагляду за страховою діяльністю (державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг; Міністерство аграрної політики та продовольства України); II сектор – структурні елементи (розробники та надавачі страхових послуг – страхові/перестрахові компанії, що надають послуги в агросекторі; користувачі страховими послугами – агровиробники; надавачі допоміжних послуг – об'єднання страховиків); III сектор – елементи інфраструктури, згруповані за основними (страхові посередники, що виконують прямі посередницькі функції – агенти та брокери та непрямі – андерайтери (оцінюють страхові ризики), аварійні комісари (визначають збитки) і актуарії (розраховують страхові тарифи) та залученими інфраструктурними провайдерами (нестрахові посередники), що виконують роботу іншого напрямку – аудиторів, рейтингові агентства тощо). Така градація дозволяє описати будову агострахового ринку як складну поліструктурну систему, що має трисекторну внутрішню будову та оточена зовнішнім середовищем і обґрунтувати доцільність комплексного нагляду, регулювання та розвитку всіх її складових елементів.

Дослідження особливостей структури агострахового ринку дозволило зробити висновок про те, що останню компонентує лише специфічна частина, представлена структурними елементами, що формують II-й сектор його внутрішньої структурної будови: страхові компанії, що виконують функції розробників і постачальників страхових/перестрахових послуг на даному ринку; агровиробники – споживачі даних страхових послуг та об'єднання страховиків (Агостраховий пул) – надавачі другорядних, допоміжних послуг. Також встановлено, що інфраструктуру агострахового ринку компонентує значна сукупність елементів посередницького спрямування, що належать до двох ключових груп основних і залучених інфраструктурних провайдерів. Групу основних інфраструктурних провайдерів агострахового ринку складають посередники у сфері продажу страхових/перестрахових послуг (прямі страхові/перестрахові посередники) та відносно супроводу страхової послуги (непрямі страхові посередники (допоміжні страхові фахівці), що виконують посередницькі функції на агостраховому ринку); групу залучених – формують нестрахові посередники, які надають послуги, необхідні для виробництва та споживання страхових послуг і функціонування яких не обмежене лише агостраховим ринком.

Грунтовне дослідження інфраструктури агострахового ринку дозволило вдосконалити групування її структурних суб'єктів у дві ключові частини: специфічну (характерну для агострахового ринку) частину інфраструктурної будови агострахового ринку, що представлена основними інфраструктурними суб'єктами (прямими та непрямими страховими посередниками) й універсальну (характерну як для агострахового, так і для інших ринків), що представлена

залученими інфраструктурними суб'єктами (нестраховими посередниками). Доведено, що пріоритетність діяльності інфраструктурних інституцій агрострахового ринку полягає у формуванні середовища, що характеризується прозорістю, безпечністю й ефективністю із максимальною захищеністю економічних, соціальних, фінансових і правових інтересів суб'єктів досліджуваного ринку.

Наразі проблеми функціонування страхового посередництва та співпраці страхових компаній з різними установами щодо реалізації страхових полісів на агростраховому ринку є надзвичайно актуальними. В цьому контексті вважаємо за доцільне запровадити поняття *«системний страховий агент на агростраховому ринку»*, під яким слід розуміти інфраструктурного провайдера прямого посередницького спрямування на агростраховому ринку України, що виступає додатковим каналом надходження страхових платежів, розширення та формування клієнтської бази, а також реалізації страхових продуктів для страхових компаній і передбачає можливість для користувачів страхових послуг (агровиробників) отримувати страховий захист, вартість якого включена до загальної вартості товарів чи послуг (в інших випадках – страхові продукти пропонуються окремо). До категорії останніх доцільно відносити компанії, що тісно співпрацюють із агровиробниками (зокрема, компанії-постачальники насіння, засобів захисту рослин, добрив; компанії, що надають послуги супутникового моніторингу) при реалізації страхових продуктів, що охоплюють страховим захистом сегмент рослинництва.

Як наслідок, удосконалення умов розвитку посередницької діяльності на агростраховому ринку України зробить її ефективним каналом реалізації страхових продуктів, що, своєю чергу, зміцнить позиції страхових компаній як на страховому так і на агростраховому ринку та підвищить культуру агрострахування серед агровиробників.

Дослідження відмінностей між специфічною й універсальною інфраструктурою агрострахового ринку дозволило зробити висновок, що навіть в межах однієї структурної частини інфраструктури агрострахового ринку, зокрема, специфічної, існують відмінності між основними інфраструктурними компонентами, хоча вони є незначними. Натомість відмінність між специфічною й універсальною складовими інфраструктури агрострахового ринку є суттєвою, що, в першу чергу, пов'язано з завданнями та функціями, покладеними на кожну з них.

За результатами дослідження представлено трирівневу модель інституціональних трансформацій на агростраховому ринку, що базується на таких рівнях інституціональної організації агрострахового ринку: інституціональному порядку (формує системоутворюючі інститути), інституціональному середовищі (інституції, що створюють агрострахове середовище) й інституціональній структурі (інституції, що визначають траєкторію сталого динамічного розвитку агрострахового ринку) (рис. 4).

Визначено, що подальші інституціональні трансформації на агростраховому ринку повинні бути пов'язані з побудовою інституціональної

структури, спрямованої на інституції розвитку агрострахування, метою яких є переорієнтація існуючих «правил гри» шляхом розширення можливостей взаємодії суб'єктів ринку та мінімізації їх транзакційних витрат у процесі інноваційного розвитку.

Рис. 4. Трирівнева модель інституціональних трансформацій на агростраховому ринку

[Джерело: розроблено та побудовано автором].

Наведена модель, відображає необхідність застосування ієрархічних шаблів інституціонального устрою агрострахового ринку, зміст яких полягає у рівневих трансформаціях інституціональної організації ринку від базового до досконалого.

У четвертому розділі «**Оцінка стану та тенденцій розвитку агрострахового ринку України**» відображено генезис вітчизняного агрострахового ринку та здійснено комплексну діагностику тенденцій його розбудови, з'ясовано динаміку розвитку агрострахового ринку в розрізі об'єктної компоненти та схем страхового захисту, здійснено оцінку ефективності функціонування означеного ринку в регіональному розрізі й охарактеризовано агрострахові ринки зарубіжних країн.

Український агростраховий ринок має свою специфічну історію становлення та розвитку, що характеризується еволюційним і циклічним характером. Періодизація його становлення та розбудови в історичній ретроспективі здійснена в межах певних часових рамок, як наслідок – виокремлено сім ключових періодів розвитку зазначеного ринку: законодавче становлення (1991–2004 рр.), пожвавлення розвитку (2001–2004 рр.), спад (2009–2001 рр.), піднесення (2012 р.), стагнація (2013–2016 рр.) та відродження (2017 р. і по даний час). Такий авторський підхід щодо градації періодів розвитку вітчизняного агрострахового ринку візуалізує зміни на ньому в поетапному розрізі й акцентує увагу на проблемних питаннях, що потребують

першочергового вирішення з метою модернізації агрострахового сегменту системи страхового захисту України.

Найбільш узагальнюючими критеріями, що дають змогу дослідити стан агрострахового ринку, його структуру та рівень розвитку є показники кількості укладених страхових угод, розміру страхових премій і страхових відшкодувань, а також ці ж показники у розрахунку на договір страхування (рис. 5). Виразною та ключовою позицією модерних особливостей функціонування агрострахового ринку України є продовження тенденцій його зростання, відновлених у 2016 р., ознакою чого є поведінка більшості показників ринку. Зазначене прослідковується у розрізі збільшення кількості укладених страхових угод, розміру зібраних страхових премій і сплачених страхових відшкодувань. Водночас, проведена паралель між страховим та агростраховим ринками свідчить про досить невисоку частку останнього у загальній місткості українського ринку страхових послуг за показниками як премій, так і виплат. Величина зібраних страхових премій на агростраховому ринку є зовсім незначною та становить у 2019 р. лише 0,4 % від загального розміру премій, коливаючись у середньому за досліджуваний період на рівні близько 0,5 %. Страхові виплати, що здійснені на агростраховому ринку у частці виплат по українському страховому ринку, є мізерними та не досягають рівня 1 % (лише у 2012 р. становлять 1 %). У середньому за досліджуваний період (2005–2019 рр.) аналізований показник знаходився на рівні 0,4 відсотків.

Рис. 5. Тенденції агрострахового ринку України у 2006-2019 рр.

[Джерело: дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (розраховано, побудовано та представлено автором)].

Визначено, що третину агрострахового ринку формують партнерські програми фінансування агровиробників, які передбачають обов'язковість страхування при укладенні контрактів на форвардні закупівлі.

Вищезазначене дозволяє повною мірою посилити позиції означеного ринку. Водночас, з іншої сторони, формальність умов і параметрів страхування за такими договорами відсуває справжній страховий захист аграріїв на другий

план. Як наслідок, така формальність виступає дестимулюючим чинником як для страховиків, так і для страхувальників щодо використання страхового захисту як дієвого інструменту управління ризиками в аграрному секторі економіки. Так, наразі у 2018 р. 8 із 13 та у 2019 р. 8 із 14 страхових компаній, представлених на ринку агрострахування, співпрацюють з Аграрним фондом України (зокрема СК «УАСК АСКА», АСК «Інго Україна», СК «PZU Україна», «Українська пожежно-страхова компанія», СК «Універсальна», СГ «ТАС», СК «Країна», СК «Укрфінполіс»).

Об'єктна компонента агрострахового ринку сформована системами страхового захисту, що представлені в розрізі двох сегментів: страхування сільгоспкультур (з домінування польових культур) та страхування сільгосптварин (що наразі є фактично формальним і використовувалось для досягнення інших цілей). Проведена у дослідженні паралель між означеними системами дала змогу зробити висновок про цілісне домінування системи страхового захисту в галузі рослинництва над відповідною системою в тваринництві. Слід зазначити, що система страхового захисту у рослинництві має свою досить багаторічну історію та сформований осередок ключових суб'єктів агрострахового ринку, зокрема страхових організацій, натомість у тваринництві – функціонувала фактично формально та використовувалась для досягнення суто інших цілей, набувши певного розвитку як інструмент страхового захисту лише у 2018 році.

Визначено, що наразі агростраховий ринок України представлений двоїстим форматом схем страхового захисту: класичною (традиційною) в розрізі вибіркового (моноризикове страхування) і комплексних (мультиризикове страхування) страхових рішень і параметричною (індексною) – крізь призму погодних та урожайних страхових рішень. Проведене дослідження дозволило зробити висновок про домінування на означеному ринку класичної схеми страхового захисту за всіма показниками, водночас тенденції до зростання параметричної схеми є вражаючими, зважаючи на її інноваційні позиції на ринку.

Аналіз продуктових пропозицій на українському агростраховому ринку у роботі був здійснений в розрізі об'єктної компоненти останнього з врахуванням галузевої градації і схем страхового захисту. Продуктові пропозиції щодо страхового захисту сільськогосподарських культур на агростраховому ринку представлені в розрізі класичної (що передбачає вибіркові та комплексні страхові рішення) та параметричної (що передбачає врахування погодних страхових рішень) схем страхового захисту. У маркетинговій лінійці класичної схеми страхового захисту сільськогосподарських культур домінуючі позиції займають договори, що передбачають комплексні страхові рішення, зокрема страхування від повної загибелі на період перезимівлі. Щодо параметричної схеми страхового захисту, домінуючі позиції займають договори, що передбачають погодні страхові рішення. Продуктові пропозиції щодо страхового захисту сільськогосподарських тварин на агростраховому ринку представлені в розрізі лише класичної (що передбачає вибіркові та комплексні

страхові рішення) схеми страхового захисту. Превалюючі позиції маркетингової лінійки єдиної класичної схеми страхового захисту сільськогосподарських тварин займають договори, що передбачають комплексні страхові рішення, зокрема страхування від комплексу ризиків: пожежі, протиправних дій третіх осіб, стихійного лиха, нещасного випадку, захворювання (в т.ч. й інфекційні), вимушеного забою, пов'язаного з проведенням заходів по боротьбі з епізоотією.

Дослідження параметрів розвитку агрострахового ринку в територіальному розрізі країни за 2014–2019 рр. засвідчує нерівномірну участь аграріїв у страховому процесі, що пов'язано із сукупністю чинників, зокрема соціально-економічного, організаційного та маркетингового спрямування, формування страхових відносин у сільській місцевості. Результати дослідження дозволили виокремити сімку регіональних лідерів з аграрного страхування, серед яких Дніпропетровська, Кіровоградська, Вінницька, Хмельницька, Полтавська, Сумська та Черкаська області, питома вага яких у загальній структурі агрострахового ринку за кількістю укладених договорів страхування становить близько 50 %; за обсягом ліміту відповідальності страховиків – 47 % та за сумою сплачених страхових премій – 36 %.

За результатами дослідження виділено та охарактеризовано основні типи моделей державної підтримки і приватно-державного партнерства, що функціонують у міжнародній практиці з агрострахування: модель високої ефективності приватно-державного партнерства (США); модель з домінуючим впливом держави (Канада, Ізраїль); модель провадження агрострахування через страховий пул (Іспанія, Туреччина); модель функціонування на ринку «єдиного» агростраховика (Австрія, Швейцарія); модель мінімальної участі держави в системі агрострахування (Німеччина). Визначено, що формування збалансованої структури взаємин між усіма учасниками моделі на початковому етапі, а також звернення до безпосередніх потреб агровиробників, є запорукою ефективності довгострокової програми управління ризиками в аграрному секторі економіки у кожній країні.

У п'ятому розділі **«Концептуальні засади розвитку агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів»** доведено необхідність комплексної модернізації українського агрострахового ринку на основі інноваційних підходів щодо використання потенціалу агрострахування, представлено розробки концептуальних засад розвитку вітчизняного агрострахового ринку та сформовано перспективи його функціонування в умовах трансформаційних процесів.

Визначено ключові особливості розробки нових видів страхових продуктів для аграрного сектору економіки в умовах трансформаційних процесів і доведено, що останні мають задовольняти усі вимоги та бажання агровиробників щодо належного їх страхового захисту відповідно до потенційних ризиків агровиробництва. Даний процес передбачає дві складові, однією з яких є вивчення потреб агрострахового ринку, що реалізовується через його дослідження в сегментному розрізі, а іншою – врахування наслідків

трансформаційних процесів, що зумовлює індивідуалізацію споживання страхових продуктів. В свою чергу, індивідуалізація споживання агрострахових продуктів, що спричинена трансформаційними процесами на агростраховому ринку, визначає як відповідність продуктових пропозицій потребам агровиробників, так і оптимальність способів їх просування для останніх.

Визначальним напрямом інноваційної діяльності страхової компанії, що має вагомий характер, є надання комплексного страхового захисту для реальних і потенційних агровиробників. Як наслідок, виокремлено три вектори ключових заходів щодо формування інноваційної діяльності страхової компанії в аграрному секторі економіки, що полягають у наступному: розробці та впровадженні на агростраховий ринок принципово нових продуктових пропозицій; оновленні вже існуючих страхових продуктів у межах обраних схем страхового захисту у відповідності до потреб агрострахового ринку та наданні другорядних послуг супровідного спрямування до основного агрострахового договору.

Проведене дослідження свідчить, що наразі у страховій індустрії досить активного розвитку набуває практика використання інформаційних систем і технологій. За сучасних умов існує суттєва необхідність у дослідженнях ефективності їх використання, адже останнім належить чільне місце у різноманітних сферах глобального господарства. У результаті узагальнення видової сукупності інформаційних систем та ІТ-технологій у страховому захисті аграрного сектору економіки охарактеризовано найпоширеніші її форми, до складу яких віднесено: мультиспектральне зондування за допомогою використання безпілотних літаючих апаратів; оцінку рослинного покриву на основі супутникових зображень; дистанційне зондування з відображенням даних в Географічній Інформаційній Системі (GIS); аналіз мультиспектральних зображень Інтернет речей; цифрові мережі раннього попередження; краудсорсинг; інструментарій інформаційної взаємодії, що базується на основі соціальних мереж. Внаслідок проведеного пошуку, обґрунтовано доцільність і необхідність широкого використання сучасних інформаційних технологій в організації страхового захисту агровиробників, що є не тільки загальносвітовим трендом, а й реаліями сьогодення.

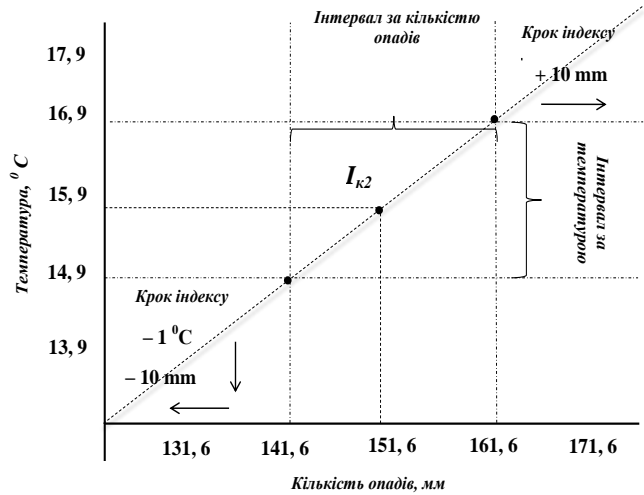
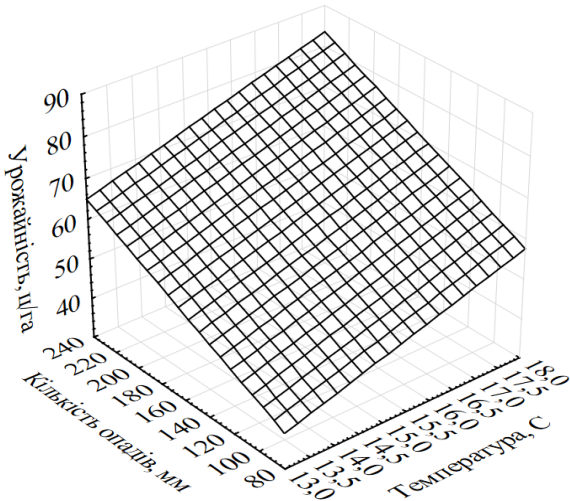
Визначено, що превалюючими та необхідними умовами інноваційного процесу розвитку агрострахового ринку є забезпечення якості агрострахових послуг. Система якісних критеріїв останніх формується з іміджевих характеристик, ознак соціально-економічного та фінансового спрямування, обсягу капіталу й умов морально-етичного спрямування (прозорість і ступінь доступності, партнерські взаємовідносини, надійність і безпечність, врегулювання страхових випадків).

Інструментом модерного відображення конкурентоспроможності товарів і послуг на агростраховому ринку виступає менеджмент якості, що забезпечує наскрізні аспекти управління страховою компанією та є одними з ключових важелів впливу. Доведено, що наразі конкурентоспроможність страхового продукту є домінуючою та виразною ознакою успішного функціонування

страхових компаній на агростраховому ринку в умовах трансформаційних процесів. Визначено, що ознаки якості агрострахової послуги доцільно розглядати в розрізі технічних та функціональних її критеріїв, де технічні використовуються під час оцінки кінцевого результату, а функціональні – у процесі надання послуг. Технічні характеристики пов'язані з відображенням технічної доступності та забезпечуваності очікуваного результату ефективності страхового продукту, що забезпечується пропонованим пакетом страхових послуг на агростраховому ринку, а функціональні – супроводжують споживання послуг на означеному ринку, визначаючи їх функціональну якість.

Ефективне провадження діяльності страховими організаціями на агростраховому ринку потребує їх капіталізації. У дослідженні здійснене моделювання обсягів сформованого капіталу та страхових сум, а також величини обсягу застрахованих площ, що базувалося на використанні методу множинної регресії і використанні даних десяти найактивніших страхових організацій агрострахового ринку. Виявлена закономірність зумовлює потребу у диверсифікації наявних джерел капіталізації страхових організацій, зокрема за рахунок підвищення розміру власного капіталу, розширення видового спектру страхових послуг (тобто поєднуючи паралельно агрострахові послуги з іншими видами страхових послуг), використання можливості перестраховування тощо. Формування достатнього обсягу капіталізації страхових організацій створює необхідні якісні умови для реалізації потенціалу агрострахування в Україні, що одночасно призводить до підвищення надійності та безпечності виробництва продукції аграрного сектору економіки загалом і галузі рослинництва зокрема.

У дослідженні змодельовано та розраховано можливість застосування комбінованих (що одночасно компонують у собі кілька параметрів-тригерів) індексних погодних страхових рішень у розрізі окремих сільськогосподарських культур. Зокрема, для озимої пшениці – подвійне компонування параметрів, для кукурудзи на зерно – потрійне компонування. Також розглянута можливість застосування індексу опадів у тандемі з температурним порогом і розрахований комбінований індекс (I_{k2}), за допомогою якого здійснюється врахування та компонування одночасно двох параметрів – температури повітря та кількості опадів (рис. 6). Визначено, що при страхуванні погодних індексів розмір відшкодування залежить від ступеня зміни (розміру кроку) застрахованого індексу, що вимагає при розробці страхового продукту визначати вартість зміни кроку індексу. На основі проведених досліджень детально описано механізм функціонування запропонованих автором комбінованих погодних індексів (I_{k2} та I_{k3}) як загалом, так і на прикладі проведених конкретних розрахунків. З огляду на них, авторською є позиція щодо доцільності використання даних інноваційних страхових продуктів – I_{k2} та I_{k3} , як погодних індексів впливу декількох тригерів, що враховують в собі ті явища, що дійсно впливають на зниження врожайності, та сприяють відшкодуванню реальних збитків агровиробника.

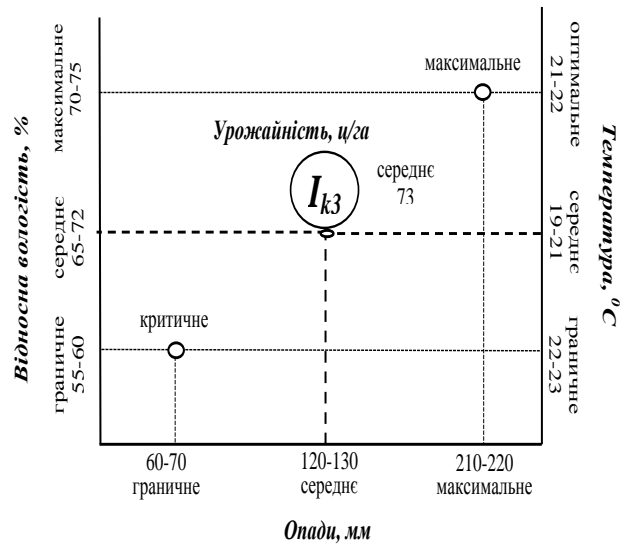
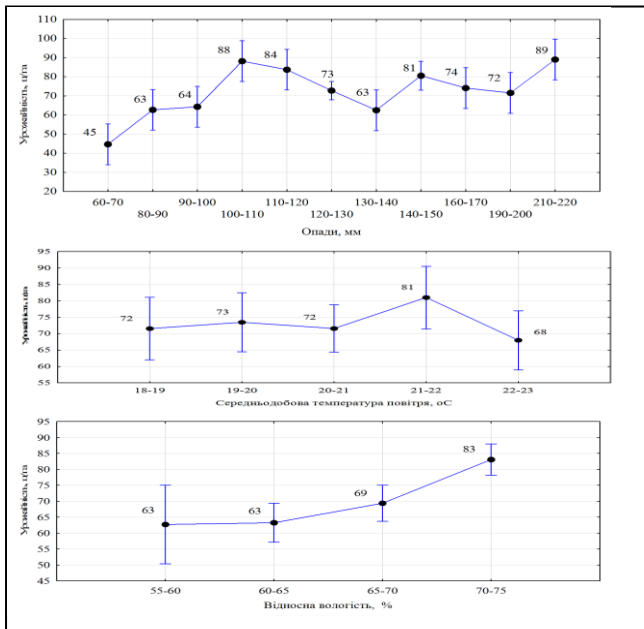

Тривимірний графік залежності врожайності озимої пшениці від впливу погодних чинників

Особливості впливу визначених погодних ризиків на урожайність озимої пшениці

Рис. 6. Особливості функціонування запропонованого комбінованого погодного індексу – I_{k2} (враховує та компонує два параметри, дослідження та розрахунки проведено на прикладі озимої пшениці)
[Джерело: власні розрахунки та дослідження автора].

Також доведена доцільність використання запропонованого комбінованого погодного індексу (I_{k3}) – спеціального показника, що характеризує вплив інтенсивності сукупності погодних ризиків, який вимірюється певними параметрами, зокрема трійкою тригерів (спека, холод → температура; зволоження повітря → відносна вологість; посуха → опади) на урожайність кукурудзи на зерно у визначальні фази розвитку (цвітіння та наливу зерна) (рис. 7).

Інтерпретація залежності врожайності озимої пшениці від впливу погодних чинників

Особливості впливу визначених погодних ризиків на урожайність кукурудзи на зерно

Рис. 7. Особливості функціонування запропонованого комбінованого погодного індексу – I_{k3} (враховує та компонує три параметри, дослідження та розрахунки проведено на прикладі кукурудзи на зерно)
[Джерело: власні розрахунки та дослідження автора].

Архітектоніку комплексної модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів доцільно стратегувати в розрізі п'яти ключових спрямувань, що, в свою чергу, об'єднують сукупність векторів стратегічного характеру. Авторське бачення стратегічних напрямів комплексної модернізації агрострахового ринку України сфокусовано на форматних обрисах ринку (ключових формах його подальшого розвитку), композиційній структурній будові ринку (форматування в рамках секторної конфігурації з врахуванням особливостей кожного з трьох секторів), інституціональній базисі (інституціональній взаємодії на агростраховому ринку в розрізі формальних (законодавчі норми та правила страхування) і неформальних (етичні та культурні норми) обмежень, інноваційності агрострахової діяльності (прогресивні підходи до використання потенціалу агрострахування) й агростраховому середовищі (страховому середовищі в аграрному секторі економіки) (рис. 8).

Рис. 8. Архітектоніка комплексної модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів
[Джерело: розроблено та побудовано автором].

Ключові детермінанти стратегії розвитку агрострахового ринку України інтерпретовано у розрізі удосконалення законодавчої і нормативної бази, стандартів діяльності (формування дизайну агрострахового ринку), організації баз даних (збирання, зберігання й управління даними), захисту прав споживачів (окреслення механізму врегулювання суперечностей між сторонами агрострахової угоди у форматному розрізі кожної з них), системи перестраховування катастрофічних ризиків, удосконалення маркетингової лінійки продуктивних пропозицій з акцентом на асортимент та якість, розвитку людських ресурсів крізь спектр технічних знань і досвіду та підвищення якості управлінської діяльності у страхових компаніях, що працюють на

агροстраховому ринку, налагодженні взаєморозуміння між ключовими зацікавленими сторонами агροстрахового процесу та відновленні й удосконаленні роботи Агροстрахового пулу. Формування пріоритетних векторів розвитку українського агροстрахового ринку здійснено паралельно з інтерпретацією очікуваних результатів від їх реалізації.

Відповідно до ключових положень стратегії розвитку агροстрахового ринку України, автором запропоновано логічно-функціональний підхід до архітекτονіки модернізації українського агροстрахового ринку в умовах трансформаційних процесів, що ґрунтується на сукупності принципів, зокрема ефективності, толерантності, модерновості, інноваційності, стратегування, транспарентності, клієнтоорієнтованості, збалансованості, трансформаційності та форматності. Кожен із зазначених принципів удосконалює та доповнює загальну стратегію розвитку агροстрахового ринку України на функціональному рівні.

Обриси форматного концепту подальшого розвитку агροстрахового ринку з авторської позиції пов'язані із застосування його підтримки у розрізі схем страхового захисту, зокрема державної її форми, щодо класичної схеми страхового захисту та ринкової – відносно параметричного її виду (рис. 9).

Рис. 9. Форматний концепт подальшого розвитку агροстрахового ринку
[Джерело: розроблено та побудовано автором].

Державна форма підтримки агροстрахування має покривати класичну схему страхового захисту та реалізуватися у формі державного субсидування означеної частини страхової премії, натомість приватна сторона підтримки, що пов'язана з вільним ринковим регулюванням, реалізується відносно параметричних страхових рішень за допомогою інфраструктурних суб'єктів

прямого посередницького спрямування на агростраховому ринку – *системних страхових агентів* – у формі приватного субсидування означеної частини страхової премії.

З метою ефективного функціонування вітчизняного агрострахового ринку розроблені та запропоновані для реалізації заходи, пропозиції та рекомендації, у рамках архітекtonіки комплексної модернізації й об'єднаних форматним концептом, забезпечать сталий і динамічний його розвиток умовах трансформаційних процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичну композицію, методологічне роз'яснення та вирішення наукового питання щодо розробки сучасних концептуальних підходів до формування та функціонування агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів:

1. Систематизація теоретичних концепцій дозволила виокремити теоретико-методологічне підґрунтя для узгодження багатогранності проявів сутності агрострахування у процесі захисту економічних інтересів учасників агрострахового ринку. Визначено, що останній передбачає самостійність суб'єктів ринкових відносин, їх рівноправне партнерство, а також розвинену систему горизонтальних і вертикальних зв'язків між ними, забезпечуючи органічну взаємодію кола зацікавлених осіб шляхом спільного визначення потреби у агростраховій послугі. Ефективна організація страхового захисту в аграрному секторі економіки реалізується через відлагоджений агростраховий процес, що реалізується за допомогою механізмів двоїстого характеру, зокрема в розрізі організаційного та фінансово-економічного спрямування. Послідовне розкриття теоретичних засад функціонування агрострахового ринку сприяло поглибленню розуміння категорії «агростраховий ринок» як сукупності економічних відносин, що врівноважують попит і пропозицію на купівлю-продаж та виробництво агрострахових послуг, акцентуючи увагу на його функціонуванні у вигляді складної інтегрованої системи, що охоплює різноманітні структурні ланки та є платформою збалансованої та відлагодженої міжсекторної взаємодії складових компонентів.

2. Теоретично обґрунтовано, що системоформуючими чинниками взаємовідносин учасників агрострахового ринку виступають такі його ключові атрибути, як: попит і пропозиція, ціна та конкуренція, інфраструктура та державне регулювання. Базуючись на сутності й особливостях функціонування агрострахового ринку, обґрунтовано концептуальні положення системної взаємодії структурних й інфраструктурних елементів ринку, з обґрунтуванням і конкретизацією принципів, пріоритетів і відповідного інструментарію забезпечення процесу агрострахування в умовах трансформаційних процесів. Застосування означеного підходу сприятиме формуванню відносин між суб'єктами агрострахового ринку на паритетних засадах.

3. Означено сучасну інституціональну структуру агрострахового ринку, що характеризується динамізмом розвитку інституцій як нормативно-правового (формальні обмеження), так і морально-етичного спрямування (неформальні

обмеження), їх безперервною трансформацією, зміною конфігурації і перебалансуванням сил впливу та конкуренції. Особливо це стосується неформальних інституцій, зокрема в частині перетворень таких їх складових, як інновації на агростраховому ринку, що проявляються через процес діджиталізації агрострахування, поява нових інноваційних продуктивних пропозицій, а також функціонування ключових суб'єктів ринку в умовах переформатування діяльності страхових компаній, агровиробників і страхових об'єднань, що функціонують та змінюються в «ногу з часом». Визначення та подальше врахування дії формальних і неформальних інституцій є ключовою умовою та домінуючим фактором функціонування агрострахового ринку, а також засобом, що дає можливість спрогнозувати напрями, тенденції і темпи його розвитку в умовах ринкових метаморфоз.

4. Відображено необхідність застосування ієрархій інституціонального устрою агрострахового ринку, зміст якої полягає у рівневих трансформаціях його інституціональної організації від базової до досконалої. Представлено модель інституціональних трансформацій на агростраховому ринку, що komponує три рівні інституціональної будови останнього: інституціональний порядок, інституціональне середовище й інституціональну структуру. Результати досліджень дозволили зробити висновок, що наразі інституціональний устрій вітчизняного агрострахового ринку перебуває у фазах спонтанних інституціональних змін на рівнях інституціонального порядку й інституціональної структури та потребує виходу його інституціональної організації на рівень інституціональної будови, що передбачає розвиток останнього на основі застосування інноваційних підходів до використання потенціалу агрострахування.

5. Розглянуто формування механізму агрострахування з позиції організаційної, структурно-функціональної й управлінської композиції страхових відносин в аграрному секторі економіки в умовах трансформаційних процесів на агростраховому ринку. Методологічну базу формування страхових відносин в аграрному секторі економіки становлять страхові принципи, вказуючи на необхідність досягнення збалансованої тарифікації страхових послуг на агростраховому ринку, що дозволяє вирішити дві ключові проблеми: стабільність функціонування страхової системи із залученням до страхового захисту широкого кола агровиробників і можливість виконання останньою зобов'язань перед ними, що набуває особливої актуальності в умовах трансформаційних процесів агрострахового ринку.

6. Визначено, що основні риси трансформаційних процесів на агростраховому ринку зумовлюють специфічні закономірності його розвитку, що, з одного боку, відображаються в інерційності розвитку та свідчить про спадкоємність еволюційного процесу; з іншого – в інтенсивності створення нових форм, як наслідок необоротності трансформаційних процесів у суспільстві. Останні у дослідженні розглянуто в двоїстому розрізі: в умовах розвитку цифрових технологій, якими визначено інтернетизацію, індивідуалізацію та діджиталізацію, і в умовах глобалізаційних процесів, до

яких віднесено сукупність макро- та мікрочинників, що обґрунтовують доцільність функціонування агрострахового ринку відображаючи поліфункціональність останнього.

7. Доведено розрізнений характер будови агрострахового ринку, що обмежена класифікацією структурних і частково інфраструктурних елементів, органами нагляду та контролю, не маючи цілісного сприйняття. З позицій необхідності широкого розуміння будови агрострахового ринку удосконалено його класифікацію шляхом структурування останнього на три сектори: I сектор – уповноважений орган нагляду за страховою діяльністю (Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг; Мінагрополітики); II сектор – структурні елементи (розробники та надавачі страхових послуг – страхові/перестрахові компанії, що надають послуги в агросекторі; користувачі страховими послугами – агровиробники; надавачі допоміжних послуг – об'єднання страховиків); III сектор – елементи інфраструктури, згруповані в основних інфраструктурних суб'єктах: страхові посередники, що виконують прямі – агенти та брокери, та непрямі – андеррайтери (оцінюють страхові ризики), аварійні комісари (зважають страхові збитки), актуарії (розраховують страхові тарифи) посередницькі функції; залучені інфраструктурні суб'єкти (нестрахові посередники), які виконують роботу іншого напрямку – аудитори, рейтингові агентства тощо.

Така класифікація дає змогу описати будову агрострахового ринку, як складну поліструктурну систему, що має трисекторну внутрішню будову та підлягає впливу зовнішнього середовища, а також обґрунтувати доцільність комплексного нагляду, регулювання та розвитку всіх її складових елементів.

8. Узагальнено, що інфраструктура агрострахового ринку складається зі специфічної й універсальної складових. Специфічна частина представлена основними інфраструктурними суб'єктами – прямими та непрямими страховими посередниками, що виконують посередницькі функції на агростраховому ринку, зокрема у сфері продажу та супроводу страхової послуги, натомість універсальна – залученими інфраструктурними суб'єктами – нестраховими посередниками, що надають послуги, необхідні для виробництва та споживання страхових послуг і функціонування яких може виходити за межі агрострахового ринку.

9. З'ясовано, що загальна періодизація становлення та розвитку вітчизняного агрострахового ринку лише частково враховує зміни, що відбуваються в інституційно-правовій та інституційно-організаційній площині її агрострахового сегменту. На цій основі удосконалено підходи до періодизації становлення та розвитку агрострахового ринку в Україні з урахуванням відповідних змін у його правовій та організаційній площині інституційного характеру. Періодизація розвитку в історичній ретроспективі здійснена в межах певних часових рамок, внаслідок чого виокремлено сім ключових періодів: законодавче становлення (1991–2004 рр.), пожвавлення розвитку (2001–2004 рр.), спад (2009–2001 рр.), піднесення (2012 р.), стагнація (2013–2016 рр.), відродження (2017 р. і по даний час). Такий підхід візуалізує зміни в національній

системі страхового захисту аграрного сектору економіки на певних етапах її становлення та розвитку й акцентує увагу на проблемних питаннях, що потребують першочергового вирішення з метою модернізації останньої.

10. Окреслено сучасні особливості функціонування українського агрострахового ринку, що представлені як у загальному форматі, так і в розрізі суб'єктної й об'єктної компонент, а також у регіональному розрізі. Проведене дослідження вказує на наявність суттєвих перекосів та проблем і визначає необхідність посилення ділової активності його суб'єктів. Зауважено, що на даному часовому проміжку страховий захист в означеному секторі економіки формують два сегменти: страхування сільськогосподарських культур (з домінування польових) та страхування сільськогосподарських тварин (що є фактично формальним і використовувалось для досягнення інших цілей). Щодо функціональних характеристик даного страхового захисту, то слід зазначити, що він характеризується умовно добровільним характером: фактично добровільне страхування сягає не більше 70 %, натомість третину ринку формує формальне страхування примусового характеру в розрізі державних програм фінансування сільгоспвиробників Аграрного фонду України (АФУ) та Державної продовольчо-зернової корпорації України (ДПЗКУ).

Наразі агростраховий ринок України представлений двоїстим форматом схем страхового захисту: класичною (традиційною) – в розрізі вибіркового (моноризикове страхування) і комплексних (мультиризикове страхування) страхових рішень, та параметричною (індексною) – з урахуванням погодних та урожайних страхових рішень. Результати дослідження дозволили виокремити сімку регіональних лідерів з аграрного страхування, до якої увійшли: Дніпропетровська, Кіровоградська, Вінницька, Хмельницька, Полтавська, Сумська та Черкаська області, загальна частка яких у структурі агрострахового ринку за кількістю укладених договорів страхування становить близько 50 %; за обсягом ліміту відповідальності страховиків – 47 % та за сумою сплачених страхових премій – 36 %.

11. Визначено сучасні підходи до формування ефективної системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України ключовими з яких є:

- вдосконалення системи посередницьких послуг на агростраховому ринку щодо посилення взаємодії страхових компаній з інфраструктурними суб'єктами посередницького спрямування через залучення останніх до механізму реалізації страхових послуг та з метою зростання охоплення страховим захистом агровиробників; - розширення горизонтів співпраці між компаніями, що працюють у сфері страхового захисту агровиробників, і компаніями, що забезпечують останніх при реалізації страхових продуктів, які охоплюють страховим захистом сегмент рослинництва. Це дозволить страховим компаніям посилити свої конкурентні позиції і вигідно вирізнятися на агростраховому ринку серед інших страховиків в найближчій перспективі; - налагодження активного та тривалого діалогу між учасниками страхового процесу, який базується на принципі клієнтоорієнтованого підходу, в основу якого доцільно інтегрувати інтереси конкретного агровиробника, пов'язані з необхідністю страхового

захисту. Реалізація обґрунтованих автором пропозицій дозволить підвищити рівень розвитку агрострахування через охоплення страховим захистом агровиробників з різними рівнями платоспроможного попиту.

12. Досліджено та доведено: доцільність формування агрострахових відносин на основі інноваційних підходів щодо використання потенціалу агрострахування, що передбачає необхідність залучення ІТ-технологій до системи страхового захисту аграрного сектору економіки; вибудовування взаємодії між структурними елементами ринку на основі менеджменту якості, як базису забезпечення конкурентоспроможності страхової послуги на агростраховому ринку, й акцентуванні на реінжинірингу в агрострахуванні. Визначено, що інструментом сучасного відображення конкурентоспроможності товарів і послуг на агростраховому ринку виступає менеджмент якості, що є наскрізним аспектом управління страховою компанією і одним із ключових важелів забезпечення її конкурентоспроможності. Ознаки якості агрострахової послуги доцільно розглядати в розрізі технічних і функціональних її критеріїв, де технічні ознаки використовуються під час оцінки кінцевого результату, а функціональні – процесу надання послуг. Технічні характеристики пов'язані з відображенням доступності та забезпечуваності очікуваного результату внаслідок використання пропонованого пакету страхових послуг на агростраховому ринку; функціональні – супроводжують споживання послуг на означеному ринку, визначаючи якість й ефективність.

13. Запропоновано та, в рамках даного конкретного дослідження, розраховано доцільність і можливість використання поряд з простими, комбінованих погодних індексів (I_k) – спеціального показника, що характеризує вплив інтенсивності сукупності погодних ризиків, що вимірюється певними параметрами (спека, холод → температура; зволоження повітря → відносна вологість; посуха → опади) на врожайність певних культур (зокрема, озимої пшениці та кукурудзи на зерно) у визначальні фази їх розвитку (цвітіння та налив зерна). З огляду на проведені розрахунки, доведена доцільність та актуальність використання даних інноваційних страхових продуктів – I_{k2} та I_{k3} (відображають подвійне та потрійне комбонування параметрів відповідно), як погодних індексів впливу декількох тригерів, що враховують в собі ті явища, які дійсно впливають на зниження врожайності, відшкодовуючи при цьому реальні збитки агровиробника. Обґрунтовано, що використання останніх дозволить розширити та сформувати конкурентний асортимент продуктових пропозицій на агростраховому ринку.

14. Розглянуто сучасні вектори композиційної будови агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів, які, за авторським баченням, пов'язані зі стратегуванням останньої за п'ятьма ключовими напрямками: інноваційність агрострахування, форматні обриси ринку, композиційна структурна будова ринку, інституціональний базис та агрострахове середовище. Запропонована архітектоніка комплексної модернізації означеного ринку забезпечить поштовх сталого та динамічного його розвитку умовах трансформаційних процесів.

15. Рекомендовано, відповідно до ключових положень стратегії розвитку агрострахового ринку України, логічно-функціональний підхід до архітекtonіки модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів, що ґрунтується на принципах: ефективності (ступінь результативності функціонування агрострахового ринку), толерантності (основа побудови взаємозв'язків і взаємовідносин на агростраховому ринку між структурними й інфраструктурними його суб'єктами), модерновості (підґрунтя сучасності формування взаємовідносин на означеному ринку), інноваційності (базис новацій на ринку), стратегування (виявлення ключових закономірностей і тенденцій розвитку параметрів і відносин на агростраховому ринку), транспарентності (формування прозорого агрострахового середовища та наявність ефективних комунікацій), клієнтоорієнтованості (побудова взаємовідносин на ринку з акцентом центрizmu на споживачеві страхових послуг – агровиробнику та його потребах у страховому захисті), збалансованості (досягнення рівноваги та балансу між усіма суб'єктами ринку), трансформаційності (здатність до змін і перетворень із врахуванням модерних агрострахових тенденцій), форматності (формування зовнішніх контурів і форматних обрисів ринку).

16. Здійснено окреслення форматного концепту подальшого розвитку агрострахового ринку як визначального меседжу запропонованої у дослідженні стратегії його розвитку в умовах трансформаційних процесів. Визначено ключові обриси, пов'язані із застосуванням підтримки останнього в розрізі схем страхового захисту, зокрема державної її форми, що розуміється в межах класичної схеми страхового захисту, та ринкової – відносно параметричного її виду. Доведена доцільність застосування комбінованого підходу до організації страхового захисту в аграрному секторі економіки шляхом одночасного використання різних схем страхового захисту і відповідно продуктивних пропозицій в його розрізі, за яких окремі ризики покриваються по класичному (традиційному) договору, а інші – по параметричному (індексному) рішенні, виходячи з їх прийнятності для певних умов господарювання та відповідності потребам агровиробників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Прокопчук О.Т. Функціонування агрострахового ринку в Україні: концептуальні засади теорії та практики : монографія. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2020. 320 с. (ум. друк. арк. 21,6).

2. **Прокопчук О.Т.**, Мацько О.І. Агрострахування в Україні : проблеми та перспективи розвитку. Інноваційно-технологічні аспекти формування сучасного конкурентоспроможного АПК України: колективна монографія / Під ред. д.е.н., професора Ю.О. Нестерчук. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. Частина 1. С. 54-60 (ум. друк. арк. 0,41/0,36) (особистий внесок автора: окреслено перспективи подальшого розвитку агрострахування в Україні).

3. **Прокопчук О.Т.**, Мальований М.І. Поняття та класифікація ризиків в сільськогосподарській діяльності. Агропромисловий комплекс України: теорія, методологія, практика: колективна монографія / Під. ред. д.е.н., професора Ю.О. Нестерчук. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2018. С. 190-196 (ум. друк. арк. 0,45/ 0,39) (особистий внесок автора: представлено класифікацію ризиків в сільськогосподарській діяльності).

4. **Прокопчук О.Т.**, Транченко О.М. Особливості андеррайтингу при страхуванні сільськогосподарської продукції. *Стан та умови розвитку економіки в Україні: теорія, методологія, практика*: колективна монографія / Під. ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2018. С. 114-121 (ум. друк. арк. 0,61/0,54) (особистий внесок автора: відображено класифікаційні ознаки андеррайтингу та виділено його специфіку при страхуванні сільськогосподарської продукції).

5. Прокопчук О.Т. Концептуалізація впливу трансформаційних процесів на розвиток агрострахового ринку. *Забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: теорія, методологія та практика*: колективна монографія / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2020. С. 30-36. (ум. друк. арк. 0,45).

**Статті у наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз даних**

6. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В. Розвиток страхування в агровиробництві. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Вип. 1 (6). Т. 2. Полтава : ПДАА. 2013. С. 250-254 (ум. друк. арк. 0,35/ 0,29) (особистий внесок автора: відображено етапи розвитку страхування в агровиробництві). (наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

7. Прокопчук О.Т. Теоретичні основи регулювання системи страхування в сільському господарстві. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань, 2013. Вип. 82. Ч. 2 : Економіка. С. 197-210. (ум. друк. арк. 0,87) (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

8. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В., Улянич К.Ф. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань, 2013. Вип. 83. Ч. 2 : Економіка. С. 227-234. (ум. друк. арк. 0,47/0,41). (особистий внесок автора: відображено доцільність застосування зарубіжного досвіду страхування аграрних ризиків в українській агростраховій практиці). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

9. Прокопчук О.Т. Ринок агрострахування України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2017. Вип. 90. Ч. 2:

Економічні науки. С. 127-140 (ум. друк. арк. 0,87). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

10. **Прокопчук О.Т.**, Бечко В.П. Особливості функціонування ринку страхових послуг України. *Вісник Київського інституту бізнесу і технологій. Видавництво КІБіТ*. 2017. Вип. 1 (32). С. 88-96 (ум. друк. арк. 0,64/0,58). (особистий внесок автора: відображено особливості формування та ключові проблеми функціонування страхового ринку України). (DOAJ (Directory of Open Access Journals), Ulrich's Periodicals Directory, ERIH PLUS, Scilit, ResearchBib, Index Copernicus, Google scholar, Vernadsky National Library of Ukraine).

11. **Прокопчук О.Т.**, Мельник К.М., Гузар Б.С. Особливості страхових продуктів для аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Київ: Видавництво «Основа», 2017. Вип. 91. Ч. 2: Економічні науки. С. 32-44 (ум. друк. арк.0,81 /0,72). (особистий внесок автора: відображено класифікаційні ознаки страхових продуктів на агростраховому ринку України). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

12. Прокопчук О.Т. Страхування сільськогосподарської продукції як комплексний інструмент управління ризиками в агровиробництві. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Київ: Видавництво «Основа», 2018. Вип. 92. Ч. 2: Економічні науки. С. 52-67 (ум. друк. арк. 0,94). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

13. Тулуш Л.Д., **Прокопчук О.Т.** Ринок агрострахування в Україні: тенденції та перспективи. *Економіка АПК*. 2018. № 8. С. 55-67 (ум. друк. арк.0,75 /0,55). (особистий внесок автора: відображено перспективи розвитку агрострахового ринку України). (Index Copernicus, EBSCOhost, OAJI, EconBiz, WorldCat, SIS, GIF, PBN, IOR, JFACTOR, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського (НБУВ), Google Scholar).

14. Прокопчук О.Т. Міжнародна практика державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Київ: Видавництво «Основа». 2018, Вип. 93. Ч. 2: Економічні науки. С. 41-63 (ум. друк. арк.1,25). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

15. Прокопчук О.Т. Особливості формування та сучасні тенденції функціонування українського ринку агрострахових послуг. *Збірник наукових праць «Економіка та управління АПК»*. 2018. № 1 (139). С. 50-59 (ум. друк. арк. 0,59). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar)

16. Мельник К.М., Улянич Ю.В., **Прокопчук О.Т.** Розвиток агрострахування в Україні. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: Видавництво «Сочінський М.М.». 2019, Вип. 94. Ч. 2: Економічні науки. С. 121-130.

DOI 10.31395/2415-8240-2019-94-2-121-130 (ум. друк. арк. 0,68/0,55). (особистий внесок автора: відображено етапи розвитку агрострахування). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

17. Прокопчук О.Т. Специфіка ризиків та управління ними у сільському господарстві. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Випуск 95. Ч. 2: Економічні науки. 2019. С. 24-41. DOI 10.31395/2415-8240-2019-95-2-24-41 (ум. друк. арк. 1,01). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

18. Мальований М.І., **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В. Інформаційні технології в інноваційній діяльності страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Випуск 96. Частина друга: Економічні науки. 2020. С. 103-115. DOI 10.31395/2415-8240-2020-96-2-103-115 (ум. друк. арк. 0,78/0,55). (особистий внесок автора: відображено роль та значення ІТ-технологій в інноваційній діяльності страхового ринку України). (Index Copernicus, РИНЦ, cyberleninka.ru, наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar).

19. Прокопчук О.Т., Колотуха С.М. Особливості страхового захисту в аграрному секторі економіки України. *Банківська справа*. № 1 (151). 2020. С. 26-41 (ум. друк. арк. 0,98/0,78). (особистий внесок автора: відображено специфіку системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України та окреслено коло ключових проблем її формування та функціонування). (Google Scholar).

Статті у наукових фахових виданнях України, що індексуються у базах Scopus та інших базах

20. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В., Бечко В.П. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3 (153). С. 46-53 (ум. друк. арк. 0,58/0,42) (особистий внесок автора: відображено світові моделі державної підтримки агрострахування). (Scopus).

21. Nesterchuk Y., **Prokopchuk O.**, Tsymbalyuk Y., Rolinskyi O., Bilan Y. Current status and prospects of development of the system of agrarian insurance in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018, 15 (3), 56-70. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(3\).2018.05](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(3).2018.05). (ум. друк. арк. 0,95/0,78) (особистий внесок автора: сформовано та відображено модерний концепт подальшого розвитку агрострахового ринку України). (Scopus).

22. **Prokopchuk O.**, Nesterchuk Y., Tsymbalyuk Y., Rolinskyi O. Current trends in agricultural insurance market operation in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 2019. 17(3), 57-75. doi:10.21511/ppm.17(3).2019.05. (ум. друк. арк. 1,11 /0,88) (особистий внесок автора: відображено ключові тренди розвитку системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України). (Scopus).

**Публікації у провідних фахових міжнародних зарубіжних виданнях,
що індексуються у базах Scopus, Web of Science Core Collection та інших
базах**

23. **Prokopchuk O.**, Prokopchuk I., Mente, G. Index Insurance as an Innovative Tool for Managing Weather Risks in the Agrarian Sector of Economics. *Journal of Competitiveness*, 2018. 10 (3), 119-131. <https://doi.org/10.7441/joc.2018.03.08>. (ум. друк. арк. 0,77/0,59). (особистий внесок автора: змодельовано та відображено доцільність використання комбінованого погодного індексу – I_{k_2} , що відображає подвійне компонування тригерів та у статті представлено на прикладі озимої пшениці). (Web of Science Core Collection).

24. **Prokopchuk O.**, Prokopchuk I., Mentel G. and Bilan Y. Parametric Insurance as Innovative Development Factor of the Agricultural Sector of Economy, *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, 2020. Vol. 12, No. 3, pp. 69-86. ISSN 1804-1930. DOI 10.7160/aol.2020.120307. (ум. друк. арк. 1,12/0,94). (особистий внесок автора: змодельовано та відображено доцільність використання комбінованого погодного індексу – I_{k_3} , що відображає потрійне компонування тригерів та у статті представлено на прикладі кукурудзи на зерно). (Scopus).

**Публікації у провідних фахових міжнародних зарубіжних виданнях,
включених до міжнародних наукометричних баз даних**

25. Непочатенко Е.А., Прокопчук Е.Т., Улянич Ю.В. Опыт сельскохозяйственного страхования в зарубежных странах и возможности его использования в Украине. *Управление инвестициями и инновациями*. 2014. № 4. С. 61-70. (ум. друк. арк. 0,59 /0,49). (особистий внесок автора: відображено зарубіжну практику агрострахування). (РИНЦ, Google Scholar).

26. Прокопчук Е.Т. Особенности осуществления агрострахования на Украине. *Финансы и кредит*. 2016. Выпуск 37 (709). С. 50-60. (ум. друк. арк. 0,63). (РИНЦ, Referativny Zhurnal VINITI RAS, Worldcat, LCCN Permalink, Google Scholar).

27. Прокопчук Е.Т. Оценка современного состояния и перспективы функционирования страхового рынка Украины. *Финансы и кредит*. 2017. Том 23. Выпуск 12. С. 709-730. (ум. друк. арк. 1,31). (РИНЦ, Referativny Zhurnal VINITI RAS, Worldcat, LCCN Permalink, Google Scholar).

28. Прокопчук Е.Т. Мировой опыт государственного регулирования рынка агрострахования (исследование литературы). *Финансы и кредит*. 2017. Том 23. Выпуск 33. С. 1997-2014. (ум. друк. арк. 1,08). (РИНЦ, Referativny Zhurnal VINITI RAS, Worldcat, LCCN Permalink, Google Scholar).

29. Прокопчук Е.Т. Современное состояние и перспективы развитие страхования аграрного сектора экономики Украины. *Финансы и кредит*. 2017. Том 23. Выпуск 42. С. 2538-2556. (ум. друк. арк.1,28). (РИНЦ, Referativny Zhurnal VINITI RAS, Worldcat, LCCN Permalink, Google Scholar).

**Статті в інших наукових періодичних виданнях, які включено
до міжнародних наукометричних баз**

30. **Прокопчук О.Т.**, Улянич К.Ф. Страховий захист аграрних ризиків. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). Частина 6. С. 1338-1341. (ум. друк. арк. 0,27/0,21). (особистий внесок автора: визначено специфіку страхового захисту аграрних ризиків). (Scholar Google, ОАЛ, Research Bible, Index Copernicus).

31. Прокопчук О.Т. Сучасні тенденції агрострахування в Україні. *Молодіжний економічний дайджест: наук. електронний журн.* К.: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». 2015. № 4 (7). С. 90-93. (ум. друк. арк. 0,25). (Scholar Google, ОАЛ, Research Bible, Index Copernicus).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та індексуються у базах Scopus, Web of Science Core Collection та інших базах

32. **Prokopchuk O.**, Tulush L., Guzar B., Korotieiev M. & Melnyk K. Functioning of Insurance Protection System in the Agrarian Sector of Economy in Ukraine. Proceedings of the 32nd International Business Information Management Association Conference (IBIMA). *Vision 2020: Sustainable Economic Development and Application of Innovation Management from Regional expansion to Global Growth*. 15-16 November 2018, Seville Spain, 1614-1624. (ум. друк. арк.0,71/0,51). (особистий внесок автора: відображено специфіку функціонування агрострахового ринку України в розрізі об'єктної компоненти). (Scopus & Web of Science Core Collection).

33. **Prokopchuk O.**, Malyovanyi M., Melnyk K., Guzar B. & Ulyanych Y. Classification Characteristics of Insurance Products in the Agrarian Business Activity of Ukraine. Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference (IBIMA). *Vision 2020: Sustainable Economic Development and Application of Innovation Management*. 10-11 April 2019, Granada, Spain, 947-956. (ум. друк. арк. 0,59/0,44). (особистий внесок автора: відображено особливості класифікаційних характеристик страхових продуктів для аграрного сектору економіки). (Scopus & Web of Science Core Collection).

34. **Prokopchuk O.**, Guzar B., Komisarenko N. & Melnyk K. Development of Insurance Services in the Agrarian Sector of Ukraine in the Context of Globalization Processes. Proceedings of the 34th International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: *Education Excellence and Management of Innovations through Sustainable Economic Competitive Advantage: Vision 2025*. 13-14 November 2019, Madrid, Spain, 2588-2604. (ум. друк. арк. 1,02/0,85). (особистий внесок автора: відображено особливості страхового захисту в аграрному секторі економіки в умовах глобалізаційних процесів). (Scopus & Web of Science Core Collection).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

35. **Прокопчук О.Т.**, Микитюк О.В. Ключові особливості сільськогосподарського страхування: теорія, тенденції та протиріччя: матеріали всеукраїнської наук. конф. молодих учених, (Умань, 15 березня 2012 р.) / Мінагрополітики та продовольства України. Умань, УНУС. Ч. 2 «Економічні та загальноосвітні науки». 2012. С. 94-95. (ум. друк. арк. 0,15/0,10). (особистий внесок автора: відображено теоретичний аспект сільськогосподарського страхування).

36. Прокопчук О.Т. Зарубіжний досвід страхування з державною фінансовою підтримкою : можливість реалізації в аграрній сфері України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / *«Політичні, правові та фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки України: стратегія і перспективи»*, (Умань, 18 травня 2012 р.) / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2012. С. 147-150. (ум. друк. арк. 0,21).

37. **Прокопчук О.Т.**, Мальований М.І. Специфіка ризиків сільськогосподарського страхування: матеріали всеукраїнської наук. конф. молодих учених, (Умань, 14-15 березня 2013 р.) / Мінагрополітики та продовольства України, Уманський національний університет садівництва. – Умань, УНУС. – Ч. 2 «Економічні та загальноосвітні науки». 2013. С. 121-123. (ум. друк. арк. 0,15/0,12). (особистий внесок автора: відображено сукупність ризиків, що підлягають сільськогосподарському страхуванню).

38. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В. Особливості страхового захисту господарств аграрного сектору: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. / *«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»*, (Умань, 16-17 травня 2013 р.). Уманський національний університет садівництва. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві». Ч. 2. 2013. С. 67-69. (ум. друк. арк. 0,16/0,12). (особистий внесок автора: відображено вітчизняну систему страхового захисту та окреслено проблеми її формування).

39. **Прокопчук О.Т.**, Мацько О.І. Проблеми та перспективи розвитку аграрного страхування в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / *Актуальні питання сучасної аграрної науки*, (Умань, 15-16 листопада 2013 р.). Уманський національний університет садівництва. Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2013. С. 219-222. (ум. друк. арк. 0,21/0,18). (особистий внесок автора: відображено коло проблем аграрного страхування в Україні).

40. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В., Бержанір І.А. Аспекти сільськогосподарського страхування: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої 10-річчю ФАБФ АПКУ. *Розвиток облікової і фінансової складових економічної науки та практики*. (26-27 вересня 2013 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. Б.В, Мельничук. К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. С. 703-707. (ум. друк. арк. 0,25/0,19). (особистий внесок автора: виокремлено ключові аспекти сільськогосподарського страхування).

41. Прокопчук О.Т. Теорія ризиків та страхування сільськогосподарського виробництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / *Актуальні питання сучасної аграрної науки*, (Умань, 19-20 листопада 2014 р.). Уманський національний університет садівництва. Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2014. С. 210-212. (ум. друк. арк. 0,14).

42. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В., Улянич К.Ф. Місце сільськогосподарського страхування в загальній системі страхування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. *Регіональні економічні проблеми в умовах сучасних викликів*, (м. Київ, 27-28 лютого 2015 р.). К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. С. 9-11. (ум. друк. арк. 0,15/0,10). (особистий внесок

автора: відображено роль та визначено місце сільськогосподарського страхування в загальній страховій системі).

43. Прокопчук О.Т. Стан та проблеми українського ринку аграрного страхування. Економічний вісник: збірник наукових праць: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів: 24 березня 2016 р. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки*. м. Умань, УДПУ імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., Вип. 10. 2016. С. 102-105. (ум. друк. арк. 0,21).

44. Прокопчук О.Т. Загальні тенденції розвитку ринку агрострахування України: матеріали інтернет-конференції. *Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту*. (Хмельницький, 24-25 травня 2016 р.). Хмельницький : ХКТЕІ, 2016. С. 115-119. (ум. друк. арк. 0,25).

45. Прокопчук О.Т. Особливості сучасного етапу розвитку сільськогосподарського страхування в Україні: матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*, (Луцьк, 08 грудня 2016 р.), Частина 1. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. С. 290-293. (ум. друк. арк. 0,20).

46. Прокопчук Е.Т. Особенности функционирования и перспективы развития украинского страхового рынка. *Молодежная наука в развитии регионов*: материалы Всерос. (с междунар. участием) науч.-практ. конф. студентов и молодых ученых (Березники, 26 апреля 2017). Пермь: Изд-во Перм. нац. иссл. политех. ун-та, 2017. Том 2. С. 8-12. (ум. друк. арк. 0,25).

47. Прокопчук О.Т. Агрострахування як спосіб управління ризиками та стабілізації доходів сільськогосподарських товаровиробників: матеріали Всеукраїнської наук. конф. молодих учених, приуроченої 115-річчю від дня народження видатного селекціонера-плодовода Д.С. Дуки, (Умань, 10-11 травня 2017 р.) / Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С. 172-174. (ум. друк. арк. 0,21).

48. Прокопчук О.Т. Розвиток системи страхування сільськогосподарських культур: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*. (Умань, 25-26 травня 2017 р.) / Уманський національний університет садівництва. Умань: Видавець «Сочінський», 2017. С. 108-110. (ум. друк. арк. 0,18).

49. Прокопчук О.Т. Класифікаційні ознаки сучасних страхових продуктів для сфери агропромислового виробництва: матеріали Міжнародної наукової конференції «*International Trends in Science and Technology*», RS Global S.z O.O., Research and Scientific Group. October 17, Vol. 2, Warsaw, Poland. 2017. С. 34-38. (ум. друк. арк. 0,25).

50. Prokopchuk O.T. Agricultural insurance as factor of influence on the development of modern social-economic processes: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «*Актуальні питання сучасної аграрної науки*», 15 листопада 2017 р. / Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. Київ: Видавництво «Основа», 2017. С. 263-264. (ум. друк. арк. 0,15).

51. Прокопчук О.Т. Формування страхових продуктів на українському ринку агростраховання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. *Сучасні проблеми модернізації та структурних трансформацій економіки України і регіонів*, 23 лютого 2018 р. Запоріжжя: КПУ, 2018. С. 79-81. (ум. друк. арк. 0,14).

52. Прокопчук О.Т. Страхування озимих культур як інструмент управління ризиками для сільськогосподарських виробників: матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції [*Фінансове регулювання зрушень у економіці України*: збірник тез доповідей учасників], Мукачєво, 18 квітня 2018 р. Мукачєво: Вид-во МДУ, 2018. С. 260-262. (ум. друк. арк. 0,19).

53. Прокопчук О.Т. Класифікаційні ознаки індексного страхування для аграрного сектору економіки: матеріали XII Міжнародної наук.-практичн. конференції «*Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*», 24-25 травня 2018 р. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2018. С. 97-99. (ум. друк. арк. 0,19).

54. Прокопчук О.Т. Особливості індексного страхування в аграрному секторі економіки: матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених, 15-16 травня 2018 р. / Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. Київ, Видавництво «Основа», 2018. С. 126-128. (ум. друк. арк. 0,18).

55. **Прокопчук О.Т.**, Гузар Б.С. Маркетинг інновацій на ринку страхових послуг України: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «*Актуальні питання аграрної науки*», присвяченої 150-річчю заснування факультету агрономії Уманського НУС, 15 листопада 2018 р. / Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. Київ : Видавництво «Основа», 2018. С. 309-311. (ум. друк. арк. 0,20/0,15). (особистий внесок автора: відображено сутність маркетингу інновацій на ринку страхових послуг України).

56. Прокопчук О.Т. Український ринок агрострахових послуг: наявні паралелі: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (за міжнародною участю) «*Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки*» Ч. 2, (11-12 квітня 2019 р., м. Дніпро), 2019. С. 137-142. (ум. друк. арк. 0,32).

57. Прокопчук О.Т. Агростраховий ринок України в розрізі продуктових пропозицій: матеріали XIII Міжнародної наук.-практич. конферен. «*Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*», 30-31 травня 2019 р. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2019. С. 80-82. (ум. друк. арк. 0,18).

58. Прокопчук Е. Т. Параметрические схемы страхования как инновации страховой защиты в аграрном предпринимательстве Украины. [*Тенденции экономического развития в XXI веке*: мат. Межд. науч. конф.] (28 февраля 2019 г., г. Минск) / Белорусский государственный университет. Минск : Право и экономика, 2019. С. 356-359. (ум. друк. арк. 1,16).

59. Прокопчук О.Т. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. Збірник матеріалів науково-практичної конференції [*Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю*: зб. матер. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції], (м. Полтава, 24 жовтня 2019 р.). Полтава: ПДАА, 2019. С. 426-429. (ум. друк. арк. 0,19).

60. Прокопчук О. Т. Теоретичні засади формування системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні питання аграрної науки»], присвяченої 175-річчю заснування Уманського національного університету садівництва, 21 листопада 2019 р. / Редкол.: Непочатенко О.О. (відп. ред.) та ін. Київ : Видавництво «Основа», 2019. С. 191-193. (ум. друк. арк. 0,18).

61. Прокопчук О.Т. Теоретичні аспекти сутності страхового захисту. *Актуальні проблеми фінансової системи України* [Електронний ресурс]: матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів: Черкаський державний технологічний університет, 21-22 листопада 2019 року. Черкаси, 2019. С. 183-185. (ум. друк. арк. 1,17).

62. **Прокопчук О. Т.**, Мальований М. І., Мальована М. М. Історична ретроспектива формування та розвитку системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України*: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (21 листопада 2019 р.), Львів. К.: Алерта, 2019. 51-53. (ум. друк. арк. 0,18/0,10). (особистий внесок автора: відображено історичну ретроспективу формування та розвитку системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України).

63. Прокопчук О.Т. Тренди залучення ІТ-технологій до системи страхового захисту аграрного сектору економіки. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент*: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. С. 229-232. (ум. друк. арк. 0,21).

64. Prokopchuk, O. Classification Characteristics of the System of Agrarian Insurance in Ukraine. The IXth International scientific and practical conference «*Actual Aspects of Development in the Context of Globalization* » (March 23-24, 2020). Florence, Italy. 2020. 65-68. (ум. друк. арк. 1,48).

65. Прокопчук О.Т. Зміна клімату та управління ризиками у сільському господарстві. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки*: збірник наукових статей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 квітня 2020 р.). Частина 2. Дніпро: НМетАУ, 2020. С. 143-146. (ум. друк. арк. 1,45).

66. Прокопчук О.Т. Агростраховий ринок України в розрізі інфраструктурних суб'єктів. *Актуальні питання економічного розвитку в сучасних умовах*: збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції. Херсон, 26-27 березня 2020 р. / Упоряд. Т.Казакова. Херсон, книжкове вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2020. С. 56-59. (ум. друк. арк. 0,19).

67. Прокопчук О.Т. Особливості тарифної політики у агрострахованні. *Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / за ред. Д.е.н., проф.Танклевської Н.С. Херсон : ХДАУ, 16-17 квітня 2020 р. С. 161-164. (ум. друк. арк. 0,20).

68. Прокопчук О.Т. Менеджмент як основа забезпечення конкурентоспроможності страхової послуги на агростраховому ринку. *Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту: тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 28-29 травня 2020 р.* Хмельницький : ХКТЕІ, 2020. С. 195-197. (ум. друк. арк. 0,18).

69. Прокопчук О.Т. Особливості інноваційної страхової послуги для аграрного сектору економіки в умовах трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «*Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення*», Ч. 1. 2-3 червня 2020 р. Уманський НУС. Умань. С. 97-100. (ум. друк. арк. 0,19).

70. Прокопчук О.Т. Особливості управління бізнес-процесами на агростраховому ринку України. Всеукраїнська наукова конференція молодих учених і науково-педагогічних працівників. УНУС, Секція: економічні науки. 16 червня 2020 р. С. 62-64. (ум. друк. арк.0,21).

71. Прокопчук О.Т. Система якісних критеріїв агрострахової послуги. *Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 22 червня 2020 р.)*. Херсон : ХНТУ, 2020. С. 203-205. (ум. друк. арк. 0,18).

72. **Прокопчук О.Т.**, Улянич Ю.В., Пташник С.А. Організація системи аграрного страхування. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств в сучасних умовах господарювання: збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції. За загальною редакцією Н.Г. Мехеди. м. Черкаси, 17 квітня 2020 року. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2020. С. 69-72. (ум. друк. арк. 0,22/0,16). (особистий внесок автора: відображено організаційні аспекти аграрного страхування).

АНОТАЦІЯ

Прокопчук О.Т. Агростраховий ринок України в умовах трансформаційних процесів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України, Київ, 2021.

Досліджено теоретико-методологічні та науково-практичні засади формування й функціонування агрострахового ринку України в умовах трансформаційних процесів. Систематизовано теоретичні основи функціонування агрострахового ринку. Узагальнено, уточнено та розвинено категоріальний апарат. Відображено методологічні засади особливостей функціонування агрострахового ринку та здійснено концептуалізацію впливу трансформаційних процесів на його розвиток. Представлено загальний формат структурної будови означеного ринку та здійснено його дослідження в по секторному розрізі. Здійснено комплексну діагностику тенденцій розвитку агрострахового ринку. Доведено необхідність комплексної модернізації українського агрострахового ринку на основі інноваційних підходів щодо

використання потенціалу агрострахування. Представлено розробки концептуальних засад розвитку вітчизняного агрострахового ринку та сформовано перспективи його функціонування в умовах трансформаційних процесів. Запропоновано архітектуру комплексної модернізації українського агрострахового ринку в умовах трансформаційних процесів та розроблено форматний концепт його подальшого розвитку.

Ключові слова: агрострахування, агростраховий ринок, структурні та інфраструктурні суб'єкти ринку, об'єктна компонента ринку, схеми страхового захисту, інноваційні технології, трансформаційні процеси.

АННОТАЦИЯ

Прокопчук Е.Т. Агростраховой рынок Украины в условиях трансформационных процессов. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» НААН Украины, Киев, 2021.

Исследованы теоретико-методологические и научно-практические основы формирования и функционирования агрострахового рынка Украины в условиях трансформационных процессов. Систематизированы теоретические основы функционирования агрострахового рынка. Обобщено, конкретизировано и развито категориальный аппарат. Отражено методологические основы особенностей функционирования агрострахового рынка и осуществлено концептуализацию влияния трансформационных процессов на его развитие. Представлен общий формат структурного строения рынка и осуществлено его исследования в по секторном разрезе. Осуществлена комплексная диагностика тенденций развития агрострахового рынка. Доказана необходимость комплексной модернизация украинского агрострахового рынка на основе инновационных подходов по использованию потенциала агрострахования. Представлены разработки концептуальных основ развития отечественного агрострахового рынка и сформированы перспективы его функционирования в условиях трансформационных процессов. Предложено архитектуру комплексной модернизации украинской агрострахового рынка в условиях трансформационных процессов и разработан форматный концепт его дальнейшего развития.

Ключевые слова: агрострахования, агростраховой рынок, структурные и инфраструктурные субъекты рынка, объектная компонента рынка, схемы страховой защиты, инновационные технологии, трансформационные процессы.

SUMMARY

O.T. Prokopchuk. Agricultural insurance market of Ukraine in the conditions of transformation processes. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. National Scientific Centre ‘Institute of Agrarian Economics’ of the NAAS of Ukraine, Kyiv, 2021.

Theoretical-methodological and scientific-practical bases of formation and functioning of the agricultural insurance market of Ukraine in the conditions of transformation processes are investigated. The theoretical bases of functioning of the agricultural insurance market are systematized. The categorical apparatus is generalized, specified and developed.

It is determined that the agricultural insurance market provides for the independence of market entities relations, their equal partnership, as well as a developed system of horizontal and vertical links between them. In addition, within the specified market, an organic connection is provided between a significant number of stakeholders by jointly determining the need for agricultural insurance services. It is established that the achievement of effective organization of insurance protection in the agricultural sector of the economy is realized through a well-functioning agricultural insurance process, which is interpreted in a consistent stages change that occur in a regular manner.

Significant emphasis in the dissertation is placed on the formation of the institutional environment as one of the determining factors in the development of the agricultural insurance market. It is determined that the institutional capacity of the agricultural insurance market entities presupposes their interaction in coordinating the interests and needs of the insurance protection system. It is proved that further research of the latest theoretical and methodological aspects of agricultural insurance relations involves institutionalization of this process. Therefore, the agricultural insurance market should be considered from the standpoint of interaction of institutions, in terms of formal (legal and insurance rules) and informal (ethical and cultural norms) their types and parties of the studied market, in terms of governmental and non-governmental entities, their structural and infrastructural types.

The methodological bases of the peculiar features of the agricultural insurance market are reflected and the influence conceptualization of transformation processes on its development is carried out. The study presents a level model of institutional transformations in the agricultural insurance market, based on three levels of institutional organization of the agricultural insurance market: institutional order (form system-forming institutions), institutional environment (institutions forming the agricultural insurance environment) and institutional structure (institutions determining the trajectory dynamic development of the agricultural insurance market)

According to the research results, it is determined that insurance principles are the methodological basis for the insurance relations formation in the agricultural sector of the economy, forming the methodological basis of the study. The study of the methodological basis for the development and spread of insurance relations in the agricultural sector of the economy allowed to identify a set of principles that are specific and function in agricultural insurance, forming the basis of the latter which

includes: the principle of voluntary participation; mutual interest; tariff validity; food security; subsidies and financial stability.

The general format of the market structure is presented and its research is carried out in the sectoral context, reflecting the peculiarities of the insurance legislation on the regulation of relations in the agricultural insurance market of Ukraine.

A comprehensive diagnosis of trends in the agricultural insurance market, which indicates the presence of significant distortions and problems and determines the need to strengthen the business activity of its subjects.

The necessity of complex modernization of the Ukrainian agricultural insurance market on the basis of innovative approaches to the use of agricultural insurance potential is proved. The inventions of conceptual bases of the domestic agricultural insurance market development is presented. The prospects of its functioning in the conditions of transformation processes are formed.

The key features of new types of insurance products development for the agricultural sector of the economy in the conditions of transformation processes are determined and it is proved that the latter should satisfy all requirements and desires of agricultural producers for proper insurance protection in accordance with potential risks of agricultural production. Parametric schemes of insurance protection as a factor of innovative development of agricultural insurance market are presented. The study simulates and calculates the possibility of using combined (which simultaneously compose several parameters-triggers) index weather insurance solutions in terms of individual crops, including winter wheat - double layout of parameters and corn for grain - triple layout, respectively.

The architectonics of complex modernization of the Ukrainian agricultural insurance market in the conditions of transformation processes is offered and the format concept of its further development is worked out.

Key words: agricultural insurance, agricultural insurance market, structural and infrastructural entities of the market, object component of the market, insurance protection schemes, innovative technologies, transformation processes.

Підписано до друку 03.03.2021 р.
Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 1,9.
Тираж 150 прим. Зам. № 576

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19; вул. Садова, 2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 3-51-33, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com